

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Ο ηθικός προβληματισμός και η χριστιανική θεώρηση της ηθικής

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Είναι ο ηθικός προβληματισμός αποτέλεσμα της φυσικής ροής του ανθρώπινου βίου ή απλό αποκύημα μιας θρησκευτικής ιδεολογίας;
2. Διατυπώστε σύντομα την ανθρωπολογία του Χριστιανισμού συνδυάζοντάς την με το κείμενο του Χρυσοστόμου.
3. Πώς κατανοείτε τη θέση ότι η σχέση Θεού και ανθρώπου δεν είναι ζήτημα νομικό, αλλά ζήτημα ζωής;
4. Πού οφείλεται η προσπάθεια του ανθρώπου να «καλλωπίσει» την ύπαρξή του και ποια είναι η πρόταση του Χριστού;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι είναι ο ηθικός προβληματισμός;
2. Πώς κατανοεί η Εκκλησία τη δημιουργία σχέσης του ανθρώπου με το Θεό;
3. Να δείξετε πώς συνδέεται η ηθική με την «ανθρωπολογία».
4. Είναι καθολικό το φαινόμενο του ηθικού προβληματισμού και γιατί;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Υπάρχουν πολλά ζητήματα της καθημερινής ζωής, για τα οποία ο άνθρωπος αναζητεί απάντηση.
 - α. Πιστεύετε ότι υπάρχει μια ή πολλές απαντήσεις και γιατί;
 - β. Με βάση την απάντησή σας στο (α) μπορείτε να αποδείξετε την καθολικότητα του ηθικού προβληματισμού;

2. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας ο Χριστός ήρθε στο θνητό ανθρώπινο γένος για να καταργήσει το θάνατο.
 - α. Τι σημαίνει η κατάργηση του θανάτου;
 - β. Πιστεύετε ότι θα είχε νόημα «ο καλλωπισμός» του ανθρωπίνου γένους πριν από «τη λήξη του»;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Κάθε ηθική απορρέει από κάποια:
 - α. θεωρία της οικονομίας
 - β. ανθρωπολογία
 - γ. ιστορία της φιλοσοφίας
2. Οι πράξεις του ανθρώπου έχουν νόημα στο μέτρο που:
 - α. αναφέρονται στο παρελθόν
 - β. υπάρχει παρελθόν και παρόν
 - γ. υπάρχει μέλλον.
3. Με τη σάρκωσή Του ο Χριστός προσέλαβε την ανθρώπινη φύση για να:
 - α. κάνει τον άνθρωπο παντοδύναμο ον
 - β. κάνει τον άνθρωπο κοινωνό της θείας ζωής
 - γ. κάνει τον άνθρωπο κοινωνό και δημιουργό θείων τελετουργιών

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Ηθικός προβληματισμός	κτιστός
Ανθρωπολογία	κατάργηση θανάτου
Θεός	λόγος περί ανθρώπου
Άνθρωπος	συμπεριφορά του ανθρώπου
Χριστός	πρόθεση
	ανακύκλωση
	άκτιστος

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

Αιώνια, κατάργηση, ψυχής, μέτοχος, θάνατο, φθοράς, λήξη, σχέσης

Για την Εκκλησία, η δημιουργία..... με τον Θεό σημαίνει για τον άνθρωπο δυνατότητα να γίνει..... μιας ζωής δίχως..... Γι' αυτό, άλλωστε, όπως έχουμε δει σε μαθήματα των προηγούμενων ετών, αυτό που οραματίζεται η Εκκλησία δεν είναι απλώς η..... ύπαρξη του μισού ανθρώπου (δηλαδή της.....) μετά τον ατομικό του....., αλλά η τελική και κυριολεκτική..... της..... και του θανάτου στον άνθρωπο και σ' ολόκληρο το σύμπαν, μετά τα Έσχατα και την ψυχοσωματική ανάσταση του ανθρώπου.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Υπάρχουν αρκετές κοινωνίες σήμερα δίχως ηθικό προβληματισμό.	Σ	Λ
2. Κάθε ηθική βασίζεται σε κάποια ανθρωπολογία.	Σ	Λ
3. Η σχέση Θεού και ανθρώπων είναι ζήτημα νομικό.	Σ	Λ
4. Με την Ανάστασή Του ο Χριστός φάνηκε να νικάει το θάνατο.	Σ	Λ
5. Ο Χριστός ήρθε στο γένος των ανθρώπων για να το καλλωπίσει πριν από τη λήξη του.	Σ	Λ
6. Στη θεολογική γλώσσα ο άνθρωπος είναι ον κτιστό.	Σ	Λ
7. Σχετικά με ζητήματα ηθικού προβληματισμού δεν υπάρχει μεγάλη ποικιλία απαντήσεων.	Σ	Λ
8. Με τη σάρκωσή Του ο Χριστός προσέλαβε την ανθρώπινη φύση.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

A. Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

1. Η δημιουργία της σχέσης με το Θεό σημαίνει για τον άνθρωπο να γίνει μέτοχος μιας ζωής:
 - α. με συγκεκριμένο και βέβαιο τέλος
 - β. δίχως λήξη
 - γ. υπερφυσικής
2. Ο άνθρωπος ως μέλος της Εκκλησίας ζει με την ελπίδα ότι η πορεία του θα ολοκληρωθεί:
 - α. στα Έσχατα
 - β. με το θάνατό του
 - γ. μέχρι το θάνατό του

B. Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος). Αιτιολογήστε τις επιλογές σας.

1. Εκείνος που δε φοβάται το θάνατο είναι ανώτερος και πιο ελεύθερος απ' όλους. Σ Λ
2. Η στάση του Χριστιανισμού απέναντι στον ηθικό προβληματισμό προσδιορίζεται από τη στάση των κληρικών. Σ Λ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. “Ως ποιο σημείο ένας νέος σήμερα μαθαίνει να φτιασιδώνει τη ζωή του;”. Να γίνει θέμα έρευνας από μεμονωμένους μαθητές ή ομάδα μαθητών, με αφορμή στη σύγχρονη πραγματικότητα και τις εμπειρίες τους από το σχολικό και κοινωνικό τους περιβάλλον.
2. Να μελετηθεί το κείμενο του Χρ. Γιανναρά «Περί ηθικών προτύπων» από το βιβλίου του *Τίμιοι με την Ορθοδοξία*, εκδ. Αστήρ, Αθήναι 1968, σσ. 92-97 και να γίνει συζήτηση στην τάξη.
3. Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούν να μελετηθούν κείμενα από το βιβλίο του Φώτη Κόντογλου, *Μυστικά άνθη*, εκδ. Αστήρ, Αθήναι 1977. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το κείμενο με τον τίτλο: Ο Χριστιανισμός και η Φιλοσοφία, σσ. 255-264.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για το πρώτο μάθημα, πιστεύουμε, ότι θα μπορούσε να ανατεθεί από την αρχή της χρονιάς η μελέτη - κατά ομάδες - του κλασικού βιβλίου του Χρήστου Γιανναρά, *Η ελευθερία του ήθους*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1979. Προς το τέλος της χρονιάς είναι δυνατό να παρουσιαστούν βασικά κομμάτια του και να συγκεντρωθούν τα ουσιώδη μηνύματα του βιβλίου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Εντολές και δόγματα συνταγές σκλαβιάς ή δρόμοι ελευθερίας;

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Πώς κατανοείτε το δόγμα ως συμπύκνωση ενός τρόπου ζωής;
2. Αν οι κανόνες της Εκκλησίας λειτουργούν θεραπευτικά και όχι δικανικά, ποια νομίζετε ότι είναι η ευθύνη ενός μέλους της Εκκλησίας ως προς την εφαρμογή τους;
3. Τα Μυστήρια της Εκκλησίας ως πρόγευση της οριστικής παρουσίας του Θεού μέχρι τα Έσχατα αναστέλλουν, κατά τη γνώμη σας, την ελευθερία του ανθρώπου;
4. Η πρόσκληση από την πλευρά της Εκκλησίας στον άνθρωπο να γίνει «πνευματικός άνθρωπος» είναι θέμα απλής γνώσης; Πώς, κατά τη γνώμη σας, είναι δυνατό να υλοποιηθεί;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι είναι δόγμα κατά την Εκκλησία;
2. Αρμόζει η δικανική ορολογία στην προσέγγιση των εντολών του Θεού και γιατί;
3. Τι είναι ο πνευματικός άνθρωπος κατά την Εκκλησία;
4. Τι αποτελούν τα Μυστήρια κατά την Εκκλησία;
5. Ποιος είναι ο κοινωνικός χαρακτήρας του Μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Βασικό ρόλο στη θεωρία και στην πράξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας διαδραματίζουν τα δόγματα:
 - α. Τι είναι τα δόγματα;
 - β. Πώς τα κατανοούμε ως συμπύκνωση ενός τρόπου ζωής;
2. Ένας στόχος της Εκκλησίας είναι να μορφώσει τον τύπο του πνευματικού ανθρώπου:
 - α. Τι είναι ο πνευματικός άνθρωπος, κατά την Εκκλησία;
 - β. Ποια νομίζετε ότι είναι η διαφορά του από αυτό που κατανοεί ο κόσμος ως πνευματικό άνθρωπο;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Καλώντας η Εκκλησία τον άνθρωπο να δημιουργήσει σχέση με τον Θεό, τον καλεί να γίνει κοινωνός του τρόπου ζωής:
 - α. των κληρικών
 - β. του Θεού
 - γ. των αγγέλων
2. Το Μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας αποτελεί υπόδειγμα ενός:
 - α. ήθους συνύπαρξης των ανθρώπων
 - β. συμβολικού καθαρά τρόπου θρησκευτικής λατρείας
 - γ. ήθους συνύπαρξης ιουδαϊκών και ελληνικών στοιχείων

β) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

*Μαζοποίηση, κοινωνός, βιώσει, μοναδικότητα, αγάπη,
σχέση, συνύπαρξη, Τριαδικό, ατομικισμό, ζωής*

Καλώντας, λοιπόν, η Εκκλησία τον άνθρωπο να δημιουργήσει..... με τον Θεό, τον καλεί να γίνει..... του τρόπου..... του Θεού.

Να....., δηλαδή, ως καθημερινό τρόπο ζωής την....., την ισότητα, την μοναδικότητα του καθενός και την..... όλων. Ο Χριστιανός που σοβαρολογεί για την πίστη του σε Θεό....., δεν μπορεί να εγκολπωθεί ούτε τον....., ούτε και τη....., του ανθρώπου, των κοινωνιών και των πολιτευμάτων του.

γ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Δόγμα είναι η συμπύκνωση και η επιβολή ενός τρόπου ζωής. Σ Λ
2. Οι εντολές του Θεού στην ουσία τους είναι ασφαλιστικές δικλείδες που εξασφαλίζουν την ελευθερία από τις δυνάμεις της φθοράς. Σ Λ
3. Ο ατομικισμός είναι δυνατό να οδηγήσει κατά τη χριστιανική αντίληψη τον άνθρωπο στην κοινωνικότητα. Σ Λ
4. Με τα Μυστήρια της Εκκλησίας ο άνθρωπος προγεύεται την παρουσία του Θεού κατά τα Έσχατα. Σ Λ
5. Κορυφαίο από τα Μυστήρια είναι η Ιεροσύνη. Σ Λ
6. Πνευματικός άνθρωπος είναι ο κάθε μορφωμένος. Σ Λ
7. Ακόμα και οι εντολές δεν είναι δυνατό να ξεριζώσουν από μόνες τους την αμαρτία, διδάσκουν οι Πατέρες της Εκκλησίας. Σ Λ
8. Η συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας είναι αναγκαία. Σ Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

A. Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

1. Η παραθεώρηση των εντολών του Θεού συνεπάγεται:
 - α. τιμωρία που επέρχεται από τον ίδιο το Θεό
 - β. ποινές που επιβάλλει η Εκκλησία
 - γ. κάποιο κακό που επέρχεται λόγω προσωπικής επιλογής
2. Ο πνευματικός άνθρωπος ενισχύεται στον αγώνα του:

- α. από την παρουσία του Αγίου Πνεύματος
 - β. από τις πνευματικές του και μόνο ικανότητες
 - γ. από τη συμμετοχή του σε φιλανθρωπικές δραστηριότητες
- B.** Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος). Αιτιολογήστε τις επιλογές σας.
1. Τα δόγματα αποτελούν αλήθειες, άσχετες με την καθημερινή πραγματικότητα. Σ Λ
 2. Οι εντολές του Θεού είναι περιορισμοί που διατηρούν και βελτιώνουν τη φυσική κατάσταση του ανθρώπου. Σ Λ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να γίνει παρουσίαση του κειμένου «Οι πνευματικοί άνθρωποι. Αληθινοί ντερβίσιδες», από το βιβλίο του Φώτη Κόντογλου, *Μυστικά άνθη*, εκδ. Αστήρ, Αθήναι 1977, σσ. 122-126.
2. Από το ίδιο βιβλίο το κείμενο “Ο πνευματικός άνθρωπος. Και το χαροποιόν πένθος”, σσ. 265- 271.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Να γίνει συζήτηση για τη σημασία των δογμάτων από ομάδα μαθητών με ένα πνευματικό της περιοχής και να παρουσιασθούν στην τάξη βασικά σημεία και συμπεράσματα από τη συζήτηση.
2. Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να γίνει μια συζήτηση για τον πνευματικό άνθρωπο και την πνευματικότητα, όπως την κατανοεί η Ορθόδοξη Εκκλησία.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Η ηθική συνείδηση

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Αν η συνείδηση έχει δυναμικό χαρακτήρα, με ποιο τρόπο πιστεύετε ότι η καλλιέργεια και η αυτογνωσία είναι δυνατό να τον ενισχύσουν;
2. Ποιος είναι ο ρόλος της αυτογνωσίας στην ενδυνάμωση της ηθικής συνείδησης;
3. Ποιος ο ρόλος της συγχώρησης στη διαδικασία της αυτοκριτικής εξομολόγησης και ποιος ο κοινωνικός χαρακτήρας της διαδικασίας αυτής;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι είναι συνείδηση;
2. Τι είναι ηθική συνείδηση;
3. Σε τι συνίσταται η αυτογνωσία;
4. Ποια τα είδη διαβάθμισης στην ανθρώπινη ψυχή;
5. Γιατί η πορεία της αυτογνωσίας θεωρείται σημαντική διαδικασία, αλλά ανεπαρκής;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Η ηθική συνείδηση είναι ένα μέγεθος διαχρονικό.
 - α. Πώς το διαπιστώνει και το εκφράζει αυτό ο Απ. Παύλος;
 - β. Η λειτουργία του ελέγχου των πράξεων του ανθρώπου πιστεύετε ότι έχει καταλυτικό χαρακτήρα για την πορεία του μέσα στη ζωή και γιατί;
2. Μια περιοχή της ανθρώπινης ψυχής είναι το υποσυνείδητο.
 - α. Ποια θέση κατέχει σε σχέση με τις άλλες περιοχές;
 - β. Σε ποια σχέση βρίσκεται αυτή με το βαθμό αυτογνωσίας;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Στην εξομολόγηση ο άνθρωπος
 - α. ανακρίνεται από τον ιερέα
 - β. δικάζεται από το Θεό
 - γ. «ανοίγεται» με δική του πρωτοβουλία και θέληση
2. Το ασυνείδητο είναι περιοχή της ψυχής:
 - α. κοντά στη συνείδηση
 - β. άγνωστη στη συνείδηση
 - γ. λιγότερο προσιτή στη συνείδηση

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Συνείδηση	μεταβολή του νου
Ηθική συνείδηση	στάση απέναντι στον εαυτό μας
Αυτογνωσία	ικανότητα επίγνωσης της ύπαρξης
Μετάνοια	εντολές
Ασυνείδητο	ψυχή
	Άγνωστη περιοχή της ψυχής
	Εσωτερική φωνή

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

*Αδιέξοδα, ψυχής, ασκητές, δύναμη, σκέψης, μετανοήσει,
συγγράμματα, εσωτερικό, πνευματικό, διάλογο*

Οι Πατέρες και..... της Εκκλησίας, με τον προσωπικό και..... αγώνα, διείσδυσαν στα σκοτεινά έγκατα της ανθρωπίνης..... και κατέγραψαν τις εμπειρίες τους σε..... που ξαφνιάζουν σήμερα. Υπογράμμισαν την ανάγκη αλλά και τη..... του ανθρώπου να έρθει σε..... με τον..... του κόσμου, να συναισθανθεί τα..... του και να....., δηλαδή να μεταβάλει ριζικά τρόπο..... και ζωής.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Η ηθική συνείδηση παρακινεί τον άνθρωπο σε τέλεση σωστών πράξεων.	Σ	Λ
2. Η συνείδηση τις περισσότερες φορές ατροφεί και έτσι είναι ανίκανη να επηρεάσει τον πολιτισμό.	Σ	Λ
3. Με την αυτογνωσία αποτιμάται το σωστό και το λάθος των πράξεών μας.	Σ	Λ
4. Η σύγχρονη Ψυχολογία και Ψυχανάλυση επιβεβαιώνουν την εμπειρία της Εκκλησίας σχετικά με τις λειτουργίες της συνείδησης.	Σ	Λ
5. “Συγχωρούμαι” σημαίνει ότι κατορθώνω και ανακαλύπτω τον εαυτό μου.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

- A.** Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.
1. Στο βάθος της ανθρώπινης ψυχής κατάφεραν να διεισδύσουν με τρόπο θαυμαστό:
 - α. οι δειπνοσοφιστές
 - β. οι ασκητές της Εκκλησίας
 - γ. οι θιασώτες του ρομαντισμού
 2. Αποτέλεσμα μιας ειλικρινούς εξομολόγησης είναι:
 - α. η ανεκτική στάση
 - β. η αυτοτιμωρία
 - γ. συγχώρηση
- B.** Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος). Αιτιολογήστε τις επιλογές σας.
1. Ο άνθρωπος μπορεί εμπειρικά να διαπιστώσει ότι η ηθική συνείδηση παρακινεί στην τέλεση σωστών πράξεων και αποτρέπει από την τέλεση άσχημων ενεργειών. Σ Λ
 2. Στο ασυνείδητο παραμένουν εντυπώσεις εντελώς ξεχασμένες από τον άνθρωπο και είναι αδύνατο να περάσουν στο χώρο της συνείδησης. Σ Λ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Το θέμα της ηθικής συνείδησης προσφέρεται για πλήθος εργασιών με βάση συγκεκριμένα βιβλία. Ενδεικτικά αναφέρουμε:
2. Του ίδιου, *Ψυχολογία και πνευματική ζωή*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1980².
3. Του ίδιου, *Η ανθρώπινη κραυγή μπροστά στο σιαμαίο αδελφό. (Βήματα στο χώρο της αυτογνωσίας)*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1977.
4. Του ίδιου, *Σχιζοφρένεια ή ασκητισμός*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1983.
5. π. Αλεξάνδρου Σμέμαν, *Πώς πρέπει να εξομολογούμε και πώς πρέπει να εξομολογούμεθα*, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1986.
6. Αρχιμ. Σωφρονίου, *Περί πνεύματος και ζωής*, Έσσεξ Αγγλίας 1995.

7. Αρχιμ. Ευσεβίου, *Ηδονή και οδύνη*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1990.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Να δοθεί ένα σχετικό με τα θέματα της διδακτικής ενότητας κείμενο από τον Αββά Δωρόθεο, από τα ασκητικά κείμενα του αγίου Ισάκ του Σύρου ή από τα *Απαντα Ασκητικά* των αγίων Βαρσανουφίου και Ιωάννου, εκδ. Ετοιμασία, Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1996. Οι μαθητές να επισημάνουν και να διατυπώσουν συστηματικά τη διδασκαλία των Πατέρων αυτών για τη συνείδηση και την αυτογνωσία.
2. Να μελετηθούν κατά τον ίδιο τρόπο σχετικά κείμενα από την *Κλίμακα* του αγίου Ιωάννου του Σιναΐτου.
3. Ψυχολογική και ηθική συνείδηση. Μια περιπλάνηση στο βάθος της ανθρώπινης ψυχής, με βάση το κλασικό έργο του Φ. Ντοστογιέφσκυ, *Έγκλημα και τιμωρία*.
4. Στιγμές αυτογνωσίας, με βάση το βιβλίο του αγίου Αυγουστίνου, *Εξομολογήσεις*.
5. Αυτογνωσία και υποσυνείδητες καταστάσεις, με βάση του βιβλίο του Ν. Καζαντζάκη, *Αναφορά στο Γκρέκο*.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Τα κίνητρα των πράξεων στην ηθική ζωή

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Ποια είναι η σημασία των κινήτρων στη ζωή του ανθρώπου;
2. Αν ληφθεί υπόψη το κίνητρο της Αγάπης και της Ελευθερίας που θέτει ο Χριστιανισμός, πώς πιστεύετε ότι κρίνονται οι πράξεις των σημερινών ανθρώπων;
3. Ποιοι είναι, κατά τη γνώμη σας, οι παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν έναν άνθρωπο να βιώσει μια από τις τρεις βαθμίδες ηθικής ωριμότητας;
4. Ποια θεωρείτε δυσκολότερη από τις βαθμίδες ηθικής ωριμότητας και γιατί;
5. Με βάση την ιστορία του Παλλαδίου, αποδεικνύεται ότι ο Χριστιανισμός δεν έχει έτοιμα ηθικά συνταγολόγια;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Ποια είναι η βασική οδηγία του Ευαγγελίου σχετικά με κίνητρα μιας πράξεως;
2. Ποια είναι η σημασία του χαρακτηρισμού “δούλος” του Ευαγγελίου;
3. Ποια είναι η σημασία του χαρακτηρισμού “μισθωτός” του Ευαγγελίου;
4. Ποια είναι η κατ’ εξοχήν βαθμίδα ωριμότητας κατά το Ευαγγέλιο;
5. Ποια είναι η σημασία της έκφρασης “δούλος Θεού”;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ο Χριστός αναγνωρίζει βαθμούς ηθικής ωριμότητας
 - α. Ποιοι είναι αυτοί;
 - β. Τι απαιτεί ο ύψιστος βαθμός ηθικής ωριμότητας και πού οδηγείται μ’ αυτόν ο άνθρωπος;
2. Η σημασία των κινήτρων σε μια πράξη είναι θεμελιώδης.

- α. Τι είναι τα κίνητρα;
- β. Στη χριστιανική ζωή είναι αυτονόητο ότι τα κίνητρα είναι θετικά και γιατί;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Βασικό κίνητρο και κριτήριο στο Χριστιανισμό είναι:
 - α. η αγάπη και η πίστη
 - β. η αγάπη και η ελευθερία
 - γ. η ελευθερία και η μετάνοια
2. Κίνητρα που ωθούν τον άνθρωπο στη σχέση του με το Θεό είναι:
 - α. η υπακοή
 - β. η χαρά
 - γ. ο μισθός

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Κίνητρα	γιος
Φόβος	ελεύθερος
Μισθός	κύριος
Αγάπη	ηθική
	μισθωτός
	δούλος

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

*Ελεύθερα, ωριμότητας, γιος, συνειδητά, πατέρας, φίλος,
δούλος, ελεύθερος, αγάπη*

Η κατ' εξοχήν βαθμίδα..... είναι αυτή που κίνητρο έχει την..... Ο άνθρωπος εδώ ενεργεί σαν..... κι όχι σαν....., σαν..... κι όχι σαν υπάλληλος. Ανοίγεται στον απέναντι επειδή βρίσκει νόημα και το θέλει..... και..... Κι ο Θεός, επί τέλους, βιώνεται ως..... κι ως.....

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Πηγή των κινήτρων είναι συνήθως η συνείδηση.	Σ	Λ
2. Κίνητρο στο Χριστιανισμό είναι η Αγάπη και η Ελευθερία.	Σ	Λ
3. Ο άνθρωπος επιδοκιμάζεται, αν αυτό που έπραξε, είχε ως κίνητρο το ατομικό συμφέρον.	Σ	Λ
4. Ο Χριστιανισμός δεν έχει έτοιμα ηθικά συνταγολόγια.	Σ	Λ
5. Η σχέση Θεού και ανθρώπου είναι στατική.	Σ	Λ
6. Η κατάσταση του φόβου απέναντι στο Θεό δεν είναι υγιής.	Σ	Λ
7. Ο μισθωτός πρέπει να θεωρηθεί εν μέρει ώριμος.	Σ	Λ
8. Ο Χριστός έγινε δούλος για να κάνει το δούλο παιδί του ελεύθερο.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

A. Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

1. Στο Χριστιανισμό:

- α. υπάρχουν μερικές πράξεις που είναι από μόνες τους καλές ή κακές
- β. υπάρχουν συγκεκριμένες πράξεις που από μόνες τους είναι καλές ή κακές
- γ. καμία πράξη δεν είναι από μόνη της καλή ή από μόνη της κακή

2. Απέναντι σε κάθε επίδοξο αφέντη ή τύραννο ο Χριστιανός δηλώνει ότι:

- α. η δουλεία δεν τον πειράζει, αφού είναι κιάλας δούλος του Θεού
- β. την έχει ανάγκη τη δουλεία από αυτόν, για να μπορέσει να ταπεινωθεί
- γ. δεν δέχεται να δουλωθεί από κανέναν, αφού είναι από δική του ελεύθερη επιλογή δούλος του Θεού.

B. Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος). Αιτιολογήστε τις επιλογές σας.

1. Τα κίνητρα από τη στιγμή που εκδηλώνονται γίνονται

συνειδητές δυνάμεις που μπορούν να λάβουν

συγκεκριμένο προσανατολισμό

Σ Λ

2. Ο συνειδητά ελεύθερος άνθρωπος διατηρεί μέσα του

το φόβο της τιμωρίας.

Σ Λ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Να δοθούν περικοπές από τα Ευαγγέλια και να επισημανθούν σημεία που δείχνουν τα κίνητρα της αγάπης και της ελευθερίας στη δραστηριότητα του Ιησού.

2. Το *Γεροντικό* αποτελεί μια θαυμάσια πηγή για τη διαπίστωση των κινήτρων και των κριτηρίων στις επί μέρους πράξεις και σχέσεις των μοναχών. Να αξιοποιηθούν επιλεγμένα αποσπάσματα.

3. Μέσα από τον ημερήσιο τύπο να επισημανθούν βαθμίδες ηθικής ωριμότητας στις πράξεις των ανθρώπων.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οι μαθητές κατά ομάδες να αναλάβουν να μελετήσουν και να παρουσιάσουν κείμενα από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, στα οποία φαίνεται η τοποθέτηση της χριστιανικής διδασκαλίας για τα κίνητρα και τα κριτήρια στις ανθρώπινες πράξεις.
2. Βαθμίδες ηθικής ωριμότητας σε ήρωες λογοτεχνικών έργων γνωστών συγγραφέων, όπως ο Παπαδιαμάντης, ο Σαμαράκης, ο Καζαντζάκης κ.ά.
3. Κίνητρα και κριτήρια έργων ανθρώπων με βάση τις αρχαίες τραγωδίες και σε σύγκριση με τις θέσεις του Χριστιανισμού.
4. Όσοι ασχολούνται με το θέατρο μπορούν να αναλάβουν να δουν θέματα της διδακτικής ενότητας με βάση κάποιο θεατρικό έργο.
5. Ανάλυση κινηματογραφικού έργου και συσχετισμός της προβληματικής του με τα θέματα της διδακτικής ενότητας.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Η ελευθερία του ανθρώπου στις επιλογές και τις πράξεις του

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Πώς νομίζετε ότι μπορεί ο άνθρωπος να υπερασπιστεί την ελευθερία σε προσωπικό επίπεδο;
2. Με ποιο τρόπο ένα θαύμα, το οποίο δεν επιδέχεται αμφισβήτηση απ' τη μεριά εκείνου που το δέχεται, αποτελεί ταυτόχρονα πρόκληση για βίωση της ελευθερίας;
3. Να αναφερθούν περιπτώσεις μετατροπής των ανθρωπίνων σχέσεων σε σχέσεις εξουσίας. Ποια μπορεί να είναι σε καθεμιά από τις περιπτώσεις αυτές η στάση σας;
4. *“Γνώσεσθε την αλήθειαν και η αλήθεια ελευθερώσει υμάς”* (Ιωαν. 8,32). Ποια είναι η περί της σχέσεως του Θεού και του ανθρώπου αλήθεια, η οποία ελευθερώνει τον άνθρωπο;
5. Πόσο επίκαιρο μπορεί να είναι στις μέρες μας το κείμενο του Ντοστογιέφσκυ για τον Μ. Ιεροεξεταστή; Αναπτύξτε την απάντησή σας.

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Πώς γίνεται κατανοητό μέσα από τα Ευαγγέλια το “θαύμα”;
2. Σε τι συνίσταται η ελευθερία του ανθρώπου, όταν αποδέχεται τη σχέση του με το Θεό;
3. Γιατί στα χρόνια των διωγμών οι χριστιανοί αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν την κρατική εξουσία;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής μέμφεται το Χριστό ότι δεν βίασε το έργο του στο θαύμα.
 - α. Για ποιο λόγο;
 - β. Τι εκπροσωπεί και ποια θα μπορούσε να είναι η απάντηση του Χριστού προς αυτόν;
2. “Πιο πολύ πρέπει να υπακούμε στο Θεό παρά στους ανθρώπους”, αναφέρεται στην Κ. Διαθήκη.
 - α. Σε ποιες περιπτώσεις αναφέρεται;
 - β. Βρίσκετε ρεαλιστική τη θέση αυτή ακόμα και για τα σημερινά δεδομένα;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Ο Χριστός δίνει την προτεραιότητα:
 - α. στην υποταγή του ανθρώπου
 - β. στο φόβο μέσω της υποταγής του ανθρώπου
 - γ. στην αγάπη του ανθρώπου
2. Η εξουσία κατά κανόνα επιδιώκει:
 - α. την καρδιά του απέναντι ανθρώπου
 - β. τη συμμόρφωση του απέναντι ανθρώπου
 - γ. τη συγγνώμη προς τον απέναντι άνθρωπο

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Θαύμα	καταδίκη αιρετικών
Ελευθερία	συμμόρφωση
Σημείον	θάμπωμα
Εξουσία	ύπαρξη
Ιερά Εξέταση	πειρασμός
	συγκεκριμένος χώρος
	κατόρθωμα

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

Προσωπικό, απειθαρχίας, αποστόλων, ελευθερία, χαρακτηριστικό, σύγκρουση
Στην καθημερινή ζωή ο Χριστιανός καλείται να υπερασπιστεί την..... ως βασικό..... του ανθρώπου σε κάθε επίπεδο :....., κοινωνικό..... Αυτό μπορεί να τον φέρει αναπόφευκτα σε..... με τυραννικά καθεστώτα. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο Χριστιανός έχει καθήκον....., βάσει της ρήσης των..... προς τους διώκτες τους.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Ο Χριστός αρνήθηκε να κάνει θαύματα καθ' υπαγόρευσιν. Σ Λ
2. Για τον Χριστιανισμό η ελευθερία είναι κάτι δεδομένο. Σ Λ
3. Ο Χριστός δεν επιδιώκει την υποταγή του ανθρώπου αλλά την αγάπη του. Σ Λ

4. Αν αφαιρεθεί από τον άνθρωπο η ελευθερία επιλογής εξακολουθεί να είναι άνθρωπος.	Σ	Λ
5. Στην καθημερινή ζωή ο Χριστιανός καλείται να υπερασπιστεί την ελευθερία μόνο σε ατομικό επίπεδο.	Σ	Λ
6. Ο μόνος πραγματικός Κύριος που δέχονταν οι μάρτυρες είναι ο Χριστός.	Σ	Λ
7. Η εξουσία δίνει προτεραιότητα στην καρδιά.	Σ	Λ
8. Ποτέ οι Χριστιανοί δεν συμμαχίσαν με αυταρχικά καθεστώτα.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

A. Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

1. Η πιο αντίθετη προς το Χριστιανισμό επιθυμία θα ήταν να καταστήσει ο Θεός τον άνθρωπο:
 - α. ικανό να αμαρτήσει
 - β. ικανό να βλαστημήσει
 - γ. ανίκανο να αμαρτήσει
2. Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής μέμφεται το Χριστό ότι δεν βάσισε το έργο του:
 - α. στο θαύμα
 - β. στην πίστη
 - γ. στα έργα

B. Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος). Αιτιολογήστε τις επιλογές σας.

1. Ο άνθρωπος λέγοντας “ναι” στη σχέση με τον Θεό ελευθερώνεται από τον πόνο και το θάνατο	Σ	Λ
2. Ο Θεός απευθύνεται στον άνθρωπο ως εξωτερική αυθεντία	Σ	Λ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να γίνει συζήτηση στην τάξη για περιπτώσεις φαλκίδευσης του Χριστιανισμού, όπου κατά το παρελθόν Χριστιανοί λησμόνησαν το ήθος της ελευθερίας, συμμαχώντας με αυταρχικά καθεστώτα ή επαναπαύτηκαν στη φιλική προς αυτούς κρατική εξουσία. (Να βρεθούν, για παράδειγμα, κείμενα της Ι. Συνόδου του Πατριαρχείου της Σερβίας, όπου ασκείται κριτική στην κρατική εξουσία της μετατιτοϊκής περιόδου).
2. Να καταγράψουν οι μαθητές περιπτώσεις “Μεγάλων Ιεροεξεταστών” της σύγχρονης εποχής.
3. Να μελετηθούν ο Πρόλογος και ο Επίλογος του βιβλίου του Ν. Καζαντζάκη, *Ο τελευταίος πειρασμός*. Ποιες είναι οι συνέπειες των επιλογών του Χριστού για την ανθρώπινη ελευθερία, κατά τον συγγραφέα;

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ομάδα μαθητών να προετοιμάσει και να παρουσιάσει ολόκληρο το κείμενο του Ντοστογιέφσκυ με το θρύλο του Μ. Ιεροεξεταστή υπό μορφή θεατρική. Να ακολουθήσει συζήτηση με όλη την τάξη.
 2. Να μελετηθεί από ομάδα μαθητών η προς Γαλάτας επιστολή του Απ. Παύλου και να συζητηθεί από την τάξη πώς βλέπει γενικότερα ο απόστολος το θέμα της ελευθερίας.
- Βλ. και Β. Στογιάννου, *Ελευθερία: Η περί ελευθερίας διδασκαλία του Απ. Παύλου και των πνευματικών ρευμάτων της εποχής του*, Θεσσαλονίκη 1970.
3. Πώς καταγράφεται στα Ευαγγέλια η προτεραιότητα που δίνει ο Χριστός στην ελευθερία της βούλησης του ανθρώπου; Να μελετηθούν ενδεικτικά οι διάλογοι του Ιησού με τους αρρώστους, τους οποίους θεραπεύει (“θέλεις υγιής γενέσθαι;” κ.ο.κ)
 4. Η έννοια της ελευθερίας στον Ντοστογιέφσκυ με βάση το κείμενο του Μ. Μακράκη, “Οι δύο διαστάσεις της ελευθερίας στη φιλοσοφική και θρησκευτική σκέψη του Ντοστογιέφσκυ”, στο συλλογικό τόμο *Σπουδή στον Ντοστογιέφσκυ*, εκδ. Imago, Αθήνα 1981, σσ. 87-127. Ειδικά για το κείμενο από το θρύλο του Μεγάλου Ιεροεξεταστή βλ. σσ.111-112. Επίσης Ντ. Λώρενς, “Εισαγωγικό σημείωμα στον “Μέγα Ιεροεξεταστή” του

Ντοστογιέφσκυ”, στο συλλογικό τόμο του περιοδικού *Ευθύνη* 1981 (=Κείμενα της μεθορίου: αρ. 6) σσ. 65-77.

5. Οι Πατέρες της Εκκλησίας περί του αυτεξουσίου του ανθρώπου.
6. Συμβιβάζεται η ελευθερία του ανθρώπου με τις αντιλήψεις για την επίδραση των άστρον, της μοίρας κ.ο.κ στη ζωή μας; Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης, *Κατά ειμαρμένης*, P.G. 45,145-174, I. Δαμασκηνού, *Έκδοσις Ορθοδόξου πίστεως*.
7. Ομάδα μαθητών να ασχοληθεί με τα βιβλία των π. Μ. Καρδαμάκη, *Για την ελευθερία*, Αθήνα 1983 και Κ. Δεληκωνσταντή, *Το ήθος της ελευθερίας. Φιλοσοφικές απορίες και θεολογικές αποκρίσεις*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 1990. Να εντοπισθούν η κοινή θεματολογία και τα πιο επίκαιρα για τους νέους ανθρώπους σημεία.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Οι εξτρεμιστές της ελευθερίας

Η περίπτωση των “Δια Χριστόν σαλών”

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Πώς μπορεί το χριστιανικό πνεύμα να κινδυνεύσει από την τυπολατρία; Πώς αντέδρασε ο Χριστός σε πράξεις υποκρισίας
2. Τι ήταν συνήθως οι σαλοί, πώς ενεργούσαν και τι επεδίωκαν με τις πράξεις τους;
3. Τι βίωναν με τις πράξεις τους οι σαλοί και σε ποιους απευθύνονταν αυτές; Ήταν πράγματι αρνητές του χριστιανικού ήθους;
4. Τι επεδίωκαν οι σαλοί με τις «τρέλες» τους; Ποια ήταν η σχέση τους με τους περιθωριακούς;
5. *«Τα παιδιά... άρχισαν να φωνάζουν, ‘Δείτε, ένας τρελοκαλόγερος’.....στην αρχή της Λειτουργίας έσπαζε τα καρύδια και έσβηνε τα καντήλια. Με πολλή δυσκολία τον έβγαλαν έξω, αλλά μόλις βγήκε αναποδογύρισε τους πάγκους των ζαχαροπωλών, οι οποίοι όμως τον κτύπησαν τόσο άσχημα που παραλίγο να πεθάνει».*
 - α) Με ποιο σκοπό προκάλεσε τόση ακαταστασία ο άγιος Συμεών, ο δια Χριστόν Σαλός;
 - β) Τι σήμαιναν αυτά για τον ίδιο;
 - γ) Μπορεί ο καθένας να επωμισθεί το βάρος τέτοιων πράξεων;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Πώς αντιμετωπίζονται συνήθως οι περιθωριακοί μέσα στην κοινωνία; Ποιο είναι το σημερινό τους πρόσωπο;
2. Με τι είδους πράξεις ο σαλός προκαλεί τα «χρηστά ήθη»;
3. Ποιο νομίζεις ότι ήταν το «πλεονέκτημα» του σαλού απέναντι στον Ιβάν τον Τρομερό;

4. Ποιοι κίνδυνοι κρύβονται από τη μίμηση των σαλών;
5. Ποιους κινδύνους εγκυμονεί για το χριστιανικό πνεύμα η στείρα τυπολατρία;
6. Εντοπίστε στο απόσπασμα που αναφέρεται στον άγιο Συμεών, τον δια Χριστόν Σαλό, πού βρίσκεται η υποκρισία ή και η θρησκοληψία.
7. Το κήρυγμα και οι επιλογές του Χριστού μπορούν να χαρακτηριστούν ως πράξεις ανατροπής του κοινωνικού κατεστημένου. Μπορείς να εντοπίσεις τι ανέτρεπαν και για ποιο λόγο;
8. Υπάρχουν σήμερα άνθρωποι που με το παράδειγμά τους οδηγούν σε μια γνήσια χριστιανική ζωή, μακριά από την υποκρισία και τη στείρα τυπολατρία;
9. Με ποιο σκοπό οι σαλοί συμμετέχουν σε όλες τις διαστάσεις του περιθωρίου;
10. Τι θέλουν να βιώσουν οι σαλοί με το να προσεγγίζουν ανθρώπους του περιθωρίου;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ο Χριστιανισμός δεν είναι εφησυχασμός, τον οποίο φέρνει η τήρηση εξωτερικών τύπων.
 - α. Από ποιες ενέργειες του Χριστού φαίνεται αυτό;
 - β. Ποιες είναι οι συνέπειες από την τήρηση εξωτερικών θρησκευτικών τύπων;
2. Το κήρυγμα και οι επιλογές του Ιησού ανέτρεπαν ορισμένες φορές τις θρησκευτικές συνήθειες των συμπατριωτών του.
 - α. Σε τι ακριβώς ήταν αντίθετος ο Ιησούς;
 - β. Σε ποια περίπτωση φαίνεται ότι οι σαλοί κάνουν το ίδιο όπως ο Ιησούς;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Οι σαλοί βιώνουν την κοινωνική απόρριψη, τον πόνο και την αναξιοπρέπεια:
 - α. για να αποδείξουν ότι μπορούν να επιβληθούν στον εαυτό τους
 - β. για να προσεγγίσουν τους περιθωριακούς και να τους οδηγήσουν σε επίγνωση
 - γ. για να προβάλουν την κοινωνική αδικία.
2. Ο σαλός είναι ελεύθερος. Αυτό προκύπτει:
 - α. από την αυθεντική σχέση του με το Θεό
 - β. από το ότι δεν έχει περιουσιακά στοιχεία
 - γ. από την τόλμη του στο να ελέγχει τους χριστιανούς ηγέτες

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

Α	Β
σαλότητα	«ευσεβείς» τηρητές θρησκευτικών νόμων
σκυθρωπή τυπολατρία	νοθεία χριστιανικού πνεύματος
ελεύθερος άνθρωπος	ασκητές
«δια Χριστόν σαλοί»	αυθεντική σχέση με το Θεό
επιπόλαιη μίμηση σαλών	κίνδυνος ψυχικής σύγχυσης
αναμάρτητοι	ζήτημα χαρίσματος και ελευθερίας ψυχικός εξαναγκασμός

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

*ελεύθερος, τυπική, αδελφός, αγιότητα, αυτοεξευτελισμός,
εξωτερική, χριστιανοί, Ναός*

Πολλές φορές ο σαλός θέλει να υπενθυμίσει έμπρακτα ότι αυτό που μετρά δεν πρέπει να είναι η..... εμφάνιση, ότι αυτό που σώζει δεν είναι η..... θρησκευτικότητα, κι ότι όσοι είναι κατ' όνομα..... και έτοιμοι να ασκήσουν βία κατά του..... τους μοιάζουν με τους εμπόρους που έδωξε ο Χριστός από το..... Κι από την άλλη, αυτός ο..... είναι για τους σαλούς κι ένας τρόπος να κρύψουν την..... τους, να μην επαινεθούν από τον κόσμο, να μη γίνουν δούλοι του θαυμασμού ή και της κολακείας του κόσμου. Ο σαλός είναι.....

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Ο Χριστός εμφανίζεται στα Ευαγγέλια ως καταπατητής του θρησκευτικού νόμου.	Σ	Λ
2. Κίνδυνος νοθείας του χριστιανικού πνεύματος κρύβεται στην τυπολατρία.	Σ	Λ
3. Οι σαλοί είναι ασκητές που δεν αντέχουν τον εμπαιγμό.	Σ	Λ
4. Οι σαλοί δεν απορρίπτουν τους περιθωριακούς γιατί κατά βάθος θέλουν να τους μιμηθούν.	Σ	Λ
5. Η κοινωνική απόρριψη δίνει ασκητικό νόημα στη ζωή των σαλών.	Σ	Λ
6. Οι σαλοί, αντιδρώντας κατά περίπτωση, παραβιάζουν ή ασκούν τη νηστεία.	Σ	Λ
7. Οι σαλοί δεν αρνούνται τα δόγματα και την πίστη της Εκκλησίας.	Σ	Λ
8. Δεν πρέπει να επιδιώκεται η μίμηση της ζωής των σαλών, γιατί αυτό ενέχει πολλούς κινδύνους.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

Ο Χριστός εμφανίζεται στα Ευαγγέλια ως καταπατητής του θρησκευτικού νόμου.

α. Το έκανε αυτό για να προσελκύσει το ακροατήριό του.

β. Η στάση του σκοπό είχε την καλλιέργεια γνήσιας σχέσης του ανθρώπου με το Θεό.

γ. Ήθελε να καυτηριάσει εκείνους που νήστευαν πολλές μέρες μέσα στην εβδομάδα.

.....
.....
.....

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Να γίνει συζήτηση στην τάξη, αφού παρουσιαστούν από ομάδες μαθητών τα συμπεράσματα που εξάγονται από τα παρακάτω αποσπάσματα:

- *«Δύο από τα αυστηρότερα γυναικεία κοινόβια της Αιγύπτου στέγαζαν ισάριθμες «σαλές» μοναχές. Η πρώτη δεν μιλούσε ποτέ, ζούσε στην κουζίνα του μοναστηριού, τρεφόταν με ψίχουλα του τραπεζιού και φορούσε κουρέλια αντί για την κανονική κουκούλα. Οι άλλες μοναχές τη βασάνιζαν και την περιγελούσαν και φυσικά δεν την εμφάνιζαν ποτέ στους επισκέπτες. Ωστόσο, άγγελος Κυρίου ειδοποιεί για την παρουσία της τον γέροντα Πιτηρούμ που αποκαλύπτει στις υπόλοιπες μοναχές την αγιότητά της ενώ η ίδια εξαφανίζεται. Τη δεύτερη «σαλή» συνάντησε στην Ερμούπολη της Άνω Αιγύπτου ο Δανιήλ της Σκήτεως. Επρόκειτο για μια γυναίκα που τη μέρα ήταν πάντα ζαπλωμένη στην αυλή του μοναστηριού και περνούσε τη νύχτα μπροστά στα αποχωρητήρια πίνοντας συνεχώς. Η συνεχής της μέθη προκαλούσε τον αποτροπιασμό των άλλων μοναχών, έως ότου αποκαλύπτεται ότι η θεωρούμενη αλκοολική προσευχόταν όλη νύχτα και προσεποιείτο ότι πίνει μόλις αισθανόταν την παρουσία άλλου. Μετά την αποκάλυψη της αγιότητάς της και αυτή*

εξαφανίζεται» (Οι περιθωριακοί στο Βυζάντιο, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήνα 1993, σελ. 92).

- «Ο Συμεών (για τον οποίο γίνεται λόγος στη διδ. ενότητα 6) είναι ανέστιος και πένης, κοιμάται στους δρόμους πάνω σε κληματσίδες και περιφέρεται ρακένδυτος και βρωμερός σε μια προσπάθεια πλήρους εκμηδένισης των όποιων σωματικών του αναγκών. Συνναστρέφεται τις πόρνες, εισβάλλει στα λουτρά όπου βρίσκονται γυναίκες, επιχειρεί να ξαπλώσει γυμνός στο κρεβάτι της γυναίκας του εργοδότη του, ώστε να δοκιμάσει την αντοχή των αρσενικών αισθήσεών του και τη θωράκιση της ψυχής του απέναντι στον πιο επικίνδυνο δαίμονα, εκείνον της πορνείας. Τρώει οτιδήποτε, πίνει κρασί και δεν ενδιαφέρεται για την εκκλησιαστική πρακτική των νηστειών και την πειθαρχία, επειδή η προπαρασκευή του ως αναχωρητή τον έχει τοποθετήσει πέραν κάθε μοναστικού και εκκλησιαστικού κανόνα». (Οι περιθωριακοί στο Βυζάντιο, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήνα 1993, σελ. 97).
2. Να γίνει συζήτηση στην τάξη με θέμα τον αναχωρητισμό και ειδικότερα το φαινόμενο των «δια Χριστόν σαλών» σε σχέση με την παραίνεση του Απ. Παύλου προς τους πιστούς να αποφεύγουν τον σκανδαλισμό των άλλων από απρόσεκτες πράξεις (Α΄ Κορ. 8, 12-13).

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Να δοθούν σε ομάδες μαθητών για παρουσίαση στην τάξη τα προτεινόμενα αποσπάσματα των παρακάτω βιβλίων, χωρίς να αποκλείονται και άλλα, τα οποία θα μπορούσε να προτείνει ο καθηγητής της τάξης. Σ' αυτά παρουσιάζονται στοιχεία από τη ζωή των «σαλών», τόσο από χριστιανική άποψη, όσο και από ιστορική και «κοσμική» άποψη. Σκοπός είναι να δειχθεί μέσα από τη ζωή του «σαλού» το ασκητικό πνεύμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας από τη μια πλευρά, αλλά και από την άλλη να γίνει χειροπιαστός ο μεγάλος κίνδυνος της υποκρισίας και θρησκοληψίας που παραμονεύει στην εφησυχασμένη συνείδηση του χριστιανού με όλες της συνέπειες που έπονται. Επίσης, θα πρέπει να εστιαστεί η προσοχή, χωρίς αυτό να θεωρηθεί άκαιρο, στα χαρίσματα που δωρίζει το Άγιο Πνεύμα, ένα από τα οποία είναι και αυτό

του «δια Χριστόν σαλού» και χρησιμεύουν ως πολύτιμη βοήθεια στην πορεία της Εκκλησίας μέσα στον κόσμο.

- *Βίος και πολιτεία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ανδρέου του δια Χριστόν Σαλού*, εκδ. Ἀγιορειτικής Βιβλιοθήκης, Βόλος 1961, σελ. 7-18, 33-38, 38-45, 48-52.
- Χρ. Γιανναρά, *Η ελευθερία του ήθους*, εκδ. Αθηνά, Αθήνα 1970, σελ. 57-59, 59-62, 64-66.
- *Οι περιθωριακοί στο Βυζάντιο*, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήνα 1993, σελ. 86-102.
- Μητρ. Γέροντος Χαλκ. Κυρού Μελίτωνος, “*Λόγοι και Ομιλίες*”, επιμ. Α. Νανάκης, εκδ. Πανσέλληνος, Α. Όρος 1991, “*Κατηγορώ την υποκρισίαν*”, (Ομιλία για τον Καρνάβαλο, 8-4-1970 Κυριακή Τυροφάγου).

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Το κοινωνικό πρόβλημα

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Ποια πρότυπα χρησιμοποιεί η Εκκλησία για τη στήριξη των θέσεών της απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα;
2. Τι συνεπάγεται η επισήμανση των Πατέρων της Εκκλησίας ότι η ιδιοκτησία ως θεσμός είναι αποτέλεσμα της πτώσης του ανθρώπου;
3. Τι προέκταση μπορεί να έχει στην κοινωνική ζωή η ταύτιση του Χριστού με κάθε αναξιοπαθόντα;
4. Ποια είναι τα στοιχεία της κοινωνικής οργάνωσης των πρώτων χριστιανών και πού αυτά θεμελιώνονται σύμφωνα με το 1^ο κείμενο 'Η οργάνωση των πρώτων χριστιανών' (Πράξ. 4, 32-35);
5. Γιατί το κοινωνικό πρόβλημα θεωρείται από την Εκκλησία πρόβλημα των κοινωνιών και όχι εκείνων που υποφέρουν από την κοινωνική αδικία;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι μπορεί να σημαίνει η φράση: *“το χρυσάφι σας και το ασήμι κατασκούριασαν, και η σκουριά τους θα είναι μαρτυρική κατάθεση εναντίον σας και θα καταφάει τις σάρκες σας σαν τη φωτιά. Κι ενώ πλησιάζει η κρίση, εσείς μαζεύετε θησαυρούς”* (Ιακ. 5,4);
2. Πως συνδέει η Αγία Γραφή τη στέρηση του μισθού με το κοινωνικό πρόβλημα και πώς το χαρακτηρίζει;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Η ύπαρξη του κακού στον κόσμο έχει σχέση με εκείνον που το διαπράττει άμεσα, αλλά και με εκείνον που δεν αγωνίζεται για την εξάλειψή του.
 - α. Σε τι μπορεί να οφείλεται η έλλειψη ευαισθησίας απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα;
 - β. Γιατί μια λύση του κοινωνικού προβλήματος φαίνεται για την ώρα τουλάχιστον να είναι ανέφικτη;
2. Σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας ο θεσμός της ιδιοκτησίας είναι αποτέλεσμα της πτώσης του ανθρώπου.
 - α. Ποια είναι η σχέση της πιο πάνω αλήθειας με τη φράση *“Παχύνετε σαν τα ζώα που τα πάνε για σφάξιμο. Καταδικάσατε και φονεύσατε τον αθώο”* (Ιακ. 5,4);
 - β. Γιατί η Εκκλησία, κατά τη γνώμη σας, δεν είναι πολέμιος της ιδιοκτησίας;
3. Η Εκκλησία έχει συγκεκριμένα πρότυπα επάνω στα οποία στηρίζει τη θέση της απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα.
 - α. Ποια είναι τα πρότυπα;
 - β. Τι νέο προκύπτει από αυτά;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

Η εξάλειψη του κοινωνικού προβλήματος προϋποθέτει κατά τον Χριστιανισμό:

- α. την επιβολή της κοινοκτημοσύνης με βίαια μέσα
- β. την κοινή απόφαση όλων των κρατών προς εύρεση εργασίας όλων των πολιτών του πλανήτη
- γ. την πίστη στην έλευση της Βασιλείας του Θεού, δηλ. ενός κόσμου αγάπης και δικαιοσύνης

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Σάρκωση του Χριστού	δράση για αγάπη και δικαιοσύνη
Έλευση της Βασιλείας του Θεού	θεσμός της ιδιοκτησίας
Πτώση του ανθρώπου	θρησκευτική ελευθερία
Ιδιοκτησία κατά την Εκκλησία	δωρεές εκμεταλλευτών
	ο Θεός καταφάσκει την ύλη και την ιστορία
	διαχείριση υλικών αγαθών

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

κοινοτικότητα, ιδιοκτησίας, κτίσης, πτώσης, σεβασμό, ανάγκες, διαχειριστής

Οι Πατέρες της Εκκλησίας επισημαίνουν ότι ο θεσμός της..... είναι αποτέλεσμα της..... του ανθρώπου. Ο άνθρωπος δεν είναι ιδιοκτήτης της..... για να τη σφετερίζεται ή να την απομυζά για το ατομικό του συμφέρον, αλλά οφείλει να συνυπάρχει μαζί της με..... Από αυτό το πνεύμα της..... οφείλει να διαπνέεται και η απόλαυση των υλικών αγαθών. Γι' αυτό οι Πατέρες είναι πολύ επιφυλακτικοί απέναντι στη συσσώρευση πλούτου. Η ιδιοκτησία είναι ανεκτή μόνο υπό την έννοια ότι ο άνθρωπος είναι..... των υλικών αγαθών, με ύψιστο κριτήριο τις..... όλων των συνανθρώπων.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Η Ανάσταση ως ανακαίνιση του κόσμου συνεπάγεται την κατάργηση της αδικίας.	Σ	Λ
2. Η Εκκλησία προτρέπει τα μέλη της σε έναν αγώνα για την επικράτηση της δικαιοσύνης και της αγάπης.	Σ	Λ
3. Το κοινωνικό πρόβλημα είναι αποτέλεσμα του σφετερισμού της κτίσης για χάρη του ατομικού συμφέροντος.	Σ	Λ
4. Η ιδιοκτησία δεν είναι ανεκτή από την Εκκλησία.	Σ	Λ
5. Η Εκκλησία διακηρύσσει ότι όποιος δεν συμμετέχει στη διάπραξη του κακού δεν έχει ευθύνη για την ύπαρξή του.	Σ	Λ
6. Οι πρώτοι χριστιανοί μοίραζαν τα υπάρχοντά τους γιατί πίστευαν ότι έτσι θα λυθεί το κοινωνικό πρόβλημα.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

Ο θεσμός της ιδιοκτησίας είναι σχεδόν τόσο παλιός όσο είναι και ο άνθρωπος.

- α. Αυτό σημαίνει ότι κάτι τόσο παλιό και κοινά αποδεκτό είναι αδύνατο να αλλάξει.
- β. Με το κήρυγμα της Εκκλησίας για αγάπη και δικαιοσύνη η έννοια της ιδιοκτησίας αποκτά διαφορετικό νόημα από αυτό που ο κόσμος πιστεύει.
- γ. Ο τεχνικά εξελιγμένος κόσμος κάνει μεγάλες προσπάθειες για την εξάλειψη της αδικίας.
- δ. Η Εκκλησία δεν είναι αρκετά ισχυρή για να αλλοιώσει το φαινόμενο της αδικίας που υπάρχει στον κόσμο μας.

.....
.....
.....

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να αναλυθεί από το βιβλίο του Εκκλησιαστή το 10, 19 που αναφέρεται στους άρχοντες, *‘οι οποίοι με τα χρήματά τους προσπαθούν να ταπεινώσουν και ταπεινώνουν τους πάντες και τα πάντα’*, και να γίνει συσχετισμός του εδαφίου με το κείμενο του αγ. Νικοδήμου του Αγιορείτη που αναφέρεται στην πλεονεξία (*Γυμνάσματα πνευματικά, Ανάγνωσις έκτη: «Περί του ατάκτου έρωτος του πλούτου και των υπάρχόντων»*). Να επισημανθούν και να συζητηθούν οι επιπτώσεις της πλεονεξίας στην εποχή μας.
2. Να δοθεί για σύντομο σχολιασμό το τροπάριο που ψάλλεται στην Αρτοκλασία και έχει ληφθεί από το Ψαλμ. 33, 11. Να διαπιστωθούν τα μηνύματα που προέρχονται από αυτό και να συσχετισθούν με το περιεχόμενο της διδακτικής ενότητας.
3. Να διαβαστεί ο Καταστατικός χάρτης της UNISEF. Κρίνετε εάν οι σκοποί του οργανισμού αυτού έχουν μέχρι σήμερα υλοποιηθεί. Νομίζετε ότι πρωτοβουλίες τέτοιου τύπου αρκούν για την επίλυση των προβλημάτων που μαστίζουν την ανθρωπότητα;
4. Να πραγματοποιηθεί από τους μαθητές έρευνα - έκθεση όπου θα παρουσιάζονται στοιχεία τεκμηριωμένα από την καθημερινή ζωή και την ιστορία των δύο τελευταίων δεκαετιών με στόχο την ανάδειξη συμπερασμάτων για το αν μπορεί να εφαρμοστεί ή όχι το περιεχόμενο του Πράξ. 4, 32-35, είτε από την Εκκλησία, είτε από κυβερνήσεις ή οργανισμούς με στόχο τη βαθμιαία εξάλειψη του φαινομένου της φτώχειας και της εξαθλίωσης (σε εθνικό, ευρωπαϊκό ή παγκόσμιο επίπεδο).
5. Να δοθεί για μελέτη και σχολιασμό το βιβλίο του Ρ. Φολλερώ, *Μοναδική αλήθεια η αγάπη*, τόμ. Α΄, εκδ. Κιβωτός, Αθήνα 1970, όπου παρουσιάζεται η τραγική αδιαφορία της αυτάρκειας και της αυταρέσκειας μπροστά στην καθημερινή δυστυχία. Να γίνει σύγκριση με σημερινές καταστάσεις εξαθλίωσης και να γίνουν προτάσεις για το πώς μπορεί να βελτιωθεί το φαινόμενο της κοινωνικής εξαθλίωσης.
6. Να παρουσιαστεί μια εργασία με οικονομικό περιεχόμενο, (όπου δηλ. θα παρουσιάζονται τα αναγκαία και τα περιττά ετήσια έξοδα μιας τετραμελούς οικογένειας καθώς και τα έξοδα που κάνει αυτή για τη βοήθεια συνανθρώπων μας με ανάγκες), με σκοπό να συνειδητοποιηθούν οι δυνατότητες ή οι αδυναμίες της κοινωνίας να επιλύσει το πρόβλημα της φτώχειας. Αφορμή

μπορεί να είναι η συμπεριφορά της φτωχής χήρας (Μαρκ. 12, 41-44) και του πλούσιου νέου (Μαρκ.10, 17-23 και Ματθ. 19, 16-24). Περισσότερα για το θέμα της οικονομίας, στο σχετικό άρθρο του Γ. Τσανανά στο περ. *Καθ' οδόν*, έτος 30ο (Ιαν. - Αυγ. 1994 - διπλό τεύχος, 7-8).

7. Η νηστεία, εκτός από άσκηση πνευματική και σωματική, μπορεί να αποτελέσει και μέσο εξοικονόμησης πόρων (π.χ. χρημάτων). Οι Πατέρες της Εκκλησίας προτείνουν ό,τι εξοικονομείται μ' αυτόν τον τρόπο να παρέχεται ως βοήθεια σ' αυτούς που έχουν ανάγκη. Με βάση αυτή τη σχέση νηστείας - οικονομίας να γίνει μια εργασία με σκοπό να προταθούν τρόποι εξοικονόμησης πόρων. Με την ευκαιρία να τεθεί το ζήτημα της νηστείας σε σχέση με την υγεία και με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.
8. Να γίνει αναφορά στα «Πασχάλια», δηλαδή στις ημερομηνίες των μεγάλων κινητών εορτών και των νηστειών του έτους που περιλαμβάνονται στο λειτουργικό βιβλίο *Ωρολόγιο το Μέγα*, με σκοπό να ερευνηθεί η υπό μορφή νηστείας προτεινόμενη από την Εκκλησία συχνότητα στην κατανάλωση κρέατος. Να τεθούν ερωτήματα όπως:
 - α) κατά πόσο η νηστεία που προτείνει η Εκκλησία βοηθάει την υγεία,
 - β) ποιες μπορεί να είναι γενικά οι συνέπειες από τη νηστεία, με την οποία αποφεύγεται η βρώση κρέατος,
 - γ) ποιες μπορεί να είναι οι θετικές συνέπειες στην εκμετάλλευση της φύσης που προέρχονται από την καλλιέργεια 'νηστευτικής' νοοτροπίας.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Να διαβαστούν και να σχολιαστούν επιλεγμένα από τον καθηγητή της τάξης τμήματα του βιβλίου του Massimo Montanari, *Πείνα και αφθονία στην Ευρώπη*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα. Πρόκειται για αναδρομή στις διατροφικές συνήθειες του παρελθόντος, καθώς και η εξέλιξη και οι αλλαγές παλαιότερων συνηθειών από τους σημερινούς Ευρωπαίους. Να εστιαστεί το ενδιαφέρον στο κατά πόσο η ευδαιμονία που στηρίζεται στην υπερκατανάλωση τροφίμων ευθύνεται για τη μεγέθυνση του κοινωνικού προβλήματος της φτώχειας, ή για άλλες έμμεσες συνέπειες (π.χ. αύξηση καρδιοπαθειών, καρκίνου, υπέρτασης, αρτηριοσκλήρυνσης κ.λπ. μείωση της έκτασης των δασών, μείωση του αριθμού και των ειδών των εμβίων όντων,

αλόγιστη χρήση ακατάλληλων ουσιών για την ταχεία ανάπτυξη βρώσιμων ζώων).

2. Να γίνει έρευνα με χρήση στοιχείων από τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο σχετικά με την άποψη ειδικών που μιλούν για λιμό εξαιτίας της αύξησης του πληθυσμού της Γης, κατά τις επόμενες δεκαετίες. Να συσχετιστούν τα στοιχεία αυτά και με τα παρακάτω κείμενα:

- *«Τα στοιχεία του ΟΗΕ αποκαλύπτουν ότι προκειμένου να διασφαλιστεί η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη, η επάρκεια τροφής και ασφαλείς εγκαταστάσεις ύδρευσης και αποχέτευσης για πάνω από δύο δισεκατομμύρια ανθρώπους (εκ των οποίων το ένα δισεκατομμύριο διαθέτει εισόδημα μικρότερο από ένα δολάριο την ημέρα) που στερούνται αυτά τα στοιχειώδη αγαθά θα απαιτούνταν μόλις το 4% (ναι, το τέσσερα τοις εκατό) της περιουσίας των 225 πλέον πλουσίων κατοίκων του πλανήτη μας. Και ας μην υποστηρίξει κάποιος ότι η απόσπαση αυτού του 4% από 225 ανθρώπους, προκειμένου να επιβιώσουν εκατοντάδες εκατομμύρια συνάνθρωποί μας, δεν θα αποτελούσε μια «θεάρεστη πράξη» ή ότι αυτό θα ήταν αιτία να διασαλευτεί η «φυσική τάξη των αγορών».*
- *«Στην ίδια έκθεση υπολογίζεται ότι εάν δαπανιόταν, στα πλαίσια ενός ανάλογου σχεδιασμού, ένα ποσό 9 δισεκατομμυρίων δολαρίων, τότε θα είχαν όλοι οι άνθρωποι πάνω σ' αυτόν τον πλανήτη διασφαλισμένη πρόσβαση σε καλής ποιότητας νερό και υγειονομική περίθαλψη. Προκειμένου ο αναγνώστης να έχει μια εικόνα της τάξης του μεγέθους των 9 δισεκατομμυρίων, ας μας επιτραπεί να σημειώσουμε ότι μόνο το 1997 οι Δυτικοευρωπαίοι ξόδεψαν 12 δισεκατομμύρια δολάρια για την κατανάλωση παγωτών. Εάν περιοριζόταν η δική τους κατανάλωση καθώς και εκείνη στη Βόρεια Αμερική (περίπου 18 δισεκατομμύρια το χρόνο) μόλις το 1/3 της ετήσιας κατανάλωσης παγωτών, θα μπορούσαν να διασφαλιστούν οι υλικοί-χρηματοδοτικοί πόροι προκειμένου να εξασφαλιστεί η βασική αναπαραγωγή και οι όροι επιβίωσης όλου του παγκόσμιου πληθυσμού!»*

(Από τον πρόλογο του Ν. Κοτζιά με τίτλο «Ο διαχωρισμός του κόσμου» στο βιβλίο του Νόαμ Τσόμσκι, *Οι έχοντες και οι μη κατέχοντες*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999, που αποτελεί κοινωνιολογική-οικονομολογική παρουσίαση του

προβλήματος και των αιτιών που προκαλούν την άνιση και άδικη κατανομή του πλούτου στον πλανήτη μας).

- *«Δεν θέλουμε τα ψίχουλα ελεημοσύνης που μας στέλνει ο τεχνολογικά εξελιγμένος κόσμος. Ζητάμε τρακτέρ για να καλλιεργήσουμε τη γη μας, θέλουμε μηχανήματα γεώτρησης για να βρούμε και να αντλήσουμε το νερό».* Αυτή η έκκληση ακούστηκε στους τηλεοπτικούς δέκτες πριν λίγα χρόνια από ανθρώπους που λιμοκτονούν σε περιοχές της βόρειας και κεντρικής Αφρικής. Με βάση το δεδομένο αυτό να γίνει από τους μαθητές έρευνα και παρουσίαση για το τί μπορεί να σημαίνει αυτή η δήλωση που έρχεται από τις αναπτυσσόμενες χώρες.
- *«Στην Καλκούτα των Ινδιών η Ορθόδοξη Ιεραποστολή αποτελείται από Έλληνες και Ελληνίδες οι οποίοι πηγαίνουν εκεί για μικρά χρονικά διαστήματα με σκοπό να προσφέρουν κοινωνικό έργο υπό την καθοδήγηση έμπειρου Ιερομονάχου, του πατρός Ιγνατίου. Εκεί ο λόγος του Θεού προς τους Ινδούς (οι οποίοι, ας σημειωθεί, δεν είναι βαπτισμένοι χριστιανοί αλλά ινδουιστές) έχει τη μορφή φαγητού, καθαρού νερού και βιταμινών που μοιράζονται αφειδώς σε παιδιά και μεγάλους, καθώς και παροχής ιατρικής βοήθειας με φάρμακα και πρόχειρες χειρουργικές πράξεις».*
 - α) Να σχολιαστεί το γεγονός σε συνάρτηση και με το δίλημμα για το ποιο είναι πρωτεύον θέμα: η ικανοποίηση των υλικών αναγκών ή η διδασκαλία για την εξάπλωση του Ευαγγελικού λόγου ή, ακόμη, να τεθεί το ερώτημα αν το πρώτο στοιχείο θα μπορούσε να αποτελέσει πρόδρομο του δευτέρου σε ανυποψίαστο χρόνο. (Πληροφορίες για το κοινωνικό έργο της Ορθόδοξης Ιεραποστολής γενικότερα υπάρχουν στα περιοδικά *«Πάντα τα Έθνη»* και *«Φως Εθνών»*).
 - β) Να ληφθεί υπόψη το παρακάτω απόσπασμα:
- *«Η οικονομική και υλική ζωή δεν είναι αντίθετη στην πνευματική ζωή, ούτε μπορεί να είναι ξεκομμένη πλήρως από αυτή και αφηρημένη. Η δυαλιστική κοινωνιολογία, η οποία αποσπά τη μια από την άλλη, το πνεύμα και την ύλη στην κοινωνική ζωή, είναι λαθεμένη και απατηλή. Ολόκληρη η υλική ζωή δεν είναι παρά η εκδήλωση της πνευματικής όπου βρίσκονται οι ρίζες της. [...] η υλική ζωή μπορεί να θεωρείται ως παραγωγό της πνευματικής. Η πνευματική πειθαρχία του προσώπου και του λαού έχει μια τεράστια σημασία για την*

οικονομική ζωή» (Ν. Μπερντιάεφ, *Για την κοινωνική ανισότητα*, μετάφρ. Ε. Νιάνιου, Θεσ/νίκη 1984, σελ. 317).

- π. Γεωργίου Μεταλληνού, *Ορθόδοξη θεώρηση της κοινωνίας*, εκδ. Μήνυμα, Αθήνα 1986, σελ. 10, (γίνονται διαπιστώσεις σχετικές με τα χαρακτηριστικά της ‘ανθρώπινης μάζας’, απ’ όπου μπορεί να τεθεί το ερώτημα αν μια κοινωνία αποτελούμενη από μάζα ατόμων χωρίς εσωτερική συνοχή μπορεί να δώσει λύση στα έντονα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας). Επίσης σελ. 19: «η προοπτική των κοινωνικών συστημάτων του κόσμου είναι εξωτερική, η εξωτερικότητα, ως αλλαγή του κοινωνικού περιγύρου, που υποτίθεται, ότι επενεργεί αυτόματα και μαγικά στην ανάλογη ανταπόκριση των πολιτών. Έτσι, πιστεύεται, ότι όσο τελειότερο θεωρητικά είναι ένα σύστημα, τόσο τελειότερη θα είναι και η κοινωνία που αυτό θα διαμορφώσει». Επίσης σελ. 26-28 (*Μορφές διαπροσωπικών σχέσεων, Οι οικονομικές σχέσεις*). Δίνεται η έννοια της δικαιοσύνης πάνω στην οποία στηρίζεται η σχέση της ισότητας και κατά συνέπεια θίγεται στην ουσία του το θέμα της ελεημοσύνης. Επίσης, σελ. 29-30, 30-32, 32-34, 34-40, 40-44, 44-47.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Το όραμα της ειρήνης και η πραγματικότητα

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Ποια στοιχεία προκαλούν τον αποτροπιασμό του ανθρώπου απέναντι στον πόλεμο και ποιες είναι συνήθως οι διαχρονικές του αιτίες;
2. Ποιες ανθρώπινες αξίες ταυτίζονται με την ουσία της ειρήνης και ποια προοπτική βλέπει ο χριστιανός στην ευχή της Εκκλησίας ‘υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου’;
3. Η συμμετοχή του χριστιανού σε έναν πόλεμο επιβεβαιώνει την αρχή ότι ο πόλεμος είναι η μόνη λύση για ειρήνη ή αποτελεί δείγμα αυτοθυσίας και γιατί;
4. Γιατί η συμμετοχή του χριστιανού σε έναν πόλεμο θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως παραχώρηση χάρη στο κοινό όφελος; Αιτιολογήστε την απάντησή σας συνδυάζοντάς την και με το γεγονός ότι ο Χριστός είναι η πραγματική ειρήνη.

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Μπορείτε να δικαιολογήσετε την άποψη ότι η ζωή είναι για τον άνθρωπο ένας ανειρήνευτος πόλεμος; Ποια είναι η θέση του Χριστού μέσα σ’ αυτόν τον πόλεμο;
2. Η Εκκλησία δεν κηρύσσει στα μέλη της τη συμμετοχή τους στους πολέμους. Πού όμως στηρίζει αυτήν την αντίθεσή της;
3. Πώς συσχετίζετε το γεγονός της δυναμικής στάσης του Χριστού προς τους εμπόρους που κατέκλυζαν το ναό με τη στάση του χριστιανού απέναντι στη θέληση των ισχυρών;
4. Ποιες συγκυρίες, κατά τη βεβαίωση και του Μ. Βασιλείου, γίνονται αιτίες για την πρόκληση των πολέμων;

5. Πώς εκλαμβάνει η Εκκλησία την προσδοκία του προφήτη Ησαΐα για μελλοντική ειρήνη στον κόσμο;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ο Χριστιανός δεν είναι μοιρολάτρης ούτε ζει παθητικά πάνω στη γη.
 - α. Με ποια προοπτική ζητεί να πορευτεί προς το μέλλον;
 - β. Πώς στέκεται απέναντι στη διαπίστωση ότι κάθε πόλεμος είναι εμφύλιος πόλεμος;
2. Ο Χριστός έφερε την ειρήνη ανάμεσα στο Θεό και τον άνθρωπο και εισήγαγε την κοινωνία της αγάπης.
 - α. Ποιες διαφορές εξακολουθούν να χωρίζουν τους ανθρώπους σε αντιμαχόμενες παρατάξεις;
 - β. Ποια στοιχεία θα μπορούσαν να φέρουν την ειρήνη στον κόσμο;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Στον αγώνα του υπέρ της ειρήνης ο χριστιανός εμπνέεται:
 - α. από το όραμα της Βασιλείας του Θεού
 - β. από την ειρηνική συμβίωσή του με εκλεκτούς όμορους λαούς
 - γ. από το γεγονός ότι ο Χριστός μιλούσε πάντα κατά του πολέμου
2. Η Εκκλησία εύχεται αδιάκοπα 'υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου' με σκοπό:
 - α. την επικράτηση της βασιλείας του Θεού ως κόσμου αγάπης, δικαιοσύνης και ειρήνης
 - β. να μη χάνεται η ζωή αθώων στα πεδία των μαχών
 - γ. την ειρηνική συμβίωση των χριστιανικών λαών και την αποφυγή των μεταξύ τους πολέμων

β) Ερώτηση αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
εμφύλιοι πόλεμοι	παύση της έχθρας
θυσία του Χριστού	όλοι οι πόλεμοι
Θεάνθρωπος	δίψα για πλούτο
αιτία των πολέμων	Ειρήνη Θεού και ανθρώπων
ειρήνη του σύμπαντος κόσμου	ειρήνη
ισότιμη συνύπαρξη	Βασιλεία του Θεού
	αγώνας επιβίωσης
	εθνική κάθαρση

γ) Ερώτηση συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

*αδικία, φραγγέλιο, ισχυρών, αδικίας, θύματα, ειρήνη,
ιμπεριαλιστικός, σεβασμό*

Ειρήνη δεν σημαίνει να μην υπάρχει αντίσταση στην..... και στις επιθυμίες των..... Ο ίδιος ο Χριστός, άλλωστε, κρατώντας το..... εκδίωξε τους εμπόρους από τον ναό. Η..... οφείλει να ταυτίζεται με τον..... και την ισότιμη συνύπαρξη - όχι με την αποδοχή της..... και τη νομιμοποίηση της σκλαβιάς. Έτσι λοιπόν, δεν είναι σωστό να εξισώνονται οι θύτες με τα....., ούτε κι ένας..... πόλεμος με έναν αμυντικό.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Οι πολλαπλές αρνητικές επιπτώσεις του πολέμου καθιστούν επιτακτικό το αίτημα της ειρήνης.	Σ	Λ
2. Ο πόλεμος ως καταστροφική ανθρώπινη πράξη δεν δικαιώνεται για κανένα λόγο.	Σ	Λ
3. Η ειρήνη ταυτίζεται με το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα τον οποίο επιβάλλει μια ισχυρή στρατιωτική δύναμη.	Σ	Λ
4. Πολλές φορές τερματίζεται ένας πόλεμος κατόπιν της ειρηνευτικής προσπάθειας των Ορθόδοξων Εκκλησιών.	Σ	Λ
5. Για τον χριστιανό κάθε πόλεμος εκλαμβάνεται ως εμφύλιος πόλεμος.	Σ	Λ
6. Ο άνθρωπος βρίσκεται σε συνεχή εμπόλεμη κατάσταση με τη φθορά και ιδιαίτερα με το θάνατο.	Σ	Λ
7. Ανάμεσα στον άνθρωπο και το θάνατο υπάρχει η ειρήνη του Χριστού ως ζωή και αφθαρσία.	Σ	Λ
8. Ο χριστιανός ποτέ δεν αρνείται τον πόλεμο, γιατί τον αποδέχεται ως αναγκαίο κακό.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

Ο Χριστός είναι για μας η ειρήνη, αυτός που συνένωσε τα δύο μέρη (Θεό και άνθρωπο) και γκρέμισε το μεσότοιχο του φραγμού, δηλαδή την έχθρα, που την κατάργησε με τη σάρκα του (Αγ. Νικόλαος Καβάσιλας, PG 150,676).

- Το γεγονός ότι υπάρχουν χιλιάδες εργαζόμενοι στην παραγωγή κάθε είδους πολεμικού υλικού καθιστά επιτακτική την ανάγκη ανάφλεξης πολέμων.
- Ο χριστιανός με τη συμμετοχή του σε κάθε πόλεμο δείχνει πνεύμα αυτοθυσίας.

γ. Η συμφιλίωση του ανθρώπου με το Θεό που πραγματοποιήθηκε με τη θυσία του Χριστού υπαγορεύει την αρχή ότι κάθε πόλεμος είναι εμφύλιος πόλεμος.

δ. Η ειρήνη ως ύψιστο αγαθό είναι σκόπιμο να επιβάλλεται με πολεμικές πράξεις εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας προς κάθε έθνος ή κράτος που επιβουλεύεται την ελευθερία των ομόρων του.

.....
.....
.....

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να ανατεθεί σε ομάδα μαθητών η παρουσίαση στοιχείων και σκέψεων ή να γίνει συζήτηση στην τάξη με αφορμή το παρακάτω απόσπασμα:

- *«Τα Κινήματα Ειρήνης είναι περισσότερο αντι-πολεμικά, παρά ειρηνοποιητικά. Εξάλλου αγνοείται από μέρους τους ότι “το ουσιαστικά αντίθετο της ειρήνης δεν είναι ο πόλεμος, αλλά ο εγωισμός: ο προσωπικός, ο κοινοτικός, ο εθνικός, ο φυλετικός εγωισμός. Εδώ βρίσκεται η ρίζα της απειλής της ειρήνης”. Η εμφάνισή τους ακολουθεί την τραγωδία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σήμερα εξυπηρετούν την αποτροπή ενός Γ΄ Πολέμου. Έτσι είναι υποταγμένα στην αναγκαιότητα έχοντας ένα χαρακτήρα προληπτικό-αποτρεπτικό. Στόχος τους είναι “ο τερματισμός του ανταγωνισμού των εξοπλισμών”, η “αποφυγή μιας κούρσας εξοπλισμών στο Διάστημα”, η “μείωση των υπαρχόντων πυρηνικών οπλοστασίων” και “η καταστροφή όλων των πυρηνικών όπλων παντού”. Συνθήματά τους: “ποτέ πια πόλεμος”, “ποτέ πια φασισμός” ή “αφοπλισμός και ειρήνη”».*
- Και: *«Η χριστιανική ειρηνοποιΐα αποτελεί πράξη ελευθερίας, καρπό της ζωής του Πνεύματος, ενσάρκωση της φύσης του χριστιανικού δόγματος και ήθους.[...] Σκοπός αυτής της ειρηνοποιΐας δεν είναι η αποτροπή ενός πολέμου, η επιβολή ενός ανθρώπινου “δικαίου ειρήνης”, ή η δια της βίας διατήρηση της ειρήνης, αλλά η ειρηνοποίηση του ανθρώπου με το Θεό, μια ειρήνη που είναι βασική προϋπόθεση για κάθε άλλη μορφή ειρήνης» (Α.Β. Νικολαΐδη, ‘Κινήματα ειρήνης’, περ. Κοινωνία, έτος ΚΗ΄, σελ. 215-270).*

2. Να αναλυθεί στην τάξη το Ησ. 59,8: *«και οδόν ειρήνης ουκ οίδασι, και ουκ έστι κρίσις εν ταις οδοίς αυτών. αι γαρ τρίβοι αυτών διεστραμμέναι, ας διόδεύουσι, και ουκ οίδασι ειρήνην».*
- α) Πώς εννοεί την ειρήνη ο προφήτης;
- β) Γιατί είναι δύσκολο σε ορισμένους να κατανοήσουν το νόημα της ειρήνης;
- γ) Τι τους εμποδίζει στην κατανόηση και στην εφαρμογή της;
- δ) Ποιοι δρόμοι (τρίβοι), δηλαδή σκέψεις θεωρούνται από τον προφήτη λανθασμένοι στην πορεία προς την ειρήνη;
- ε) Πόσο αποτελεσματικές υπήρξαν οι αντιπολεμικές διαμαρτυρίες ευρωπαϊών πολιτών, συμπεριλαμβανομένων και Ελλήνων, στην αποτροπή ή μη της τελευταίας καταστροφικής στρατιωτικής επέμβασης του Δυτικού κόσμου που έγινε στη Γιουγκοσλαβία την Άνοιξη του 1999;
3. Να θεθούν προς μελέτη στην τάξη και να εξαχθούν συμπεράσματα από τα παρακάτω ποιήματα της εκκλησιαστικής υμνογραφίας:
- *«Υμάς μου τότε μαθητάς πάντες γνώσονται, ει τας εμάς εντολάς τηρήσετε, φυσίν ο Σωτήρ τοις φίλοις προς πάθος μολών. Ειρηνεύετε εν εαυτοίς και πάσι και ταπεινά φρονούντες ανυψώθητε. Και Κύριον γινώσκοντές με υμνείτε και υπερυψούτε εις πάντας τους αιώνας»* (α' τροπ. Η' ωδής Κανόνος Μεγ. Δευτέρας).
 - *«Τω συνδέσμω της αγάπης, συνδεόμενοι οι Απόστολοι, τω δεσπόζοντι των όλων, εαυτούς Χριστώ αναθέμενοι, ωραίους πόδας εξαπενίζοντο, ευαγγελιζόμενοι πάσιν ειρήνην»* (Ειρμός Ε' ωδής Κανόνος Μεγ. Πέμπτης).
4. Από την ποιητική συλλογή του Νικηφόρου Βρεττάκου και συγκεκριμένα από τα ποιήματα 'Ειρήνη', 'Μεγαλυνάρι', 'Απ' το παράθυρο', να δοθούν αποσπάσματα στους μαθητές, με σκοπό να σκιαγραφηθεί ο τρόπος με τον οποίο βλέπει ο ποιητής το θέμα 'ειρήνη' (να ανιχνευθούν στοιχεία ρεαλισμού, συναισθηματισμού, στοιχεία ιστορικά, φιλοσοφικά, θρησκευτική σκέψη). (Βλ. Νικηφόρου Βρεττάκου, 'Τα ποιήματα', τόμ. α', εκδ. Τρία φύλλα).
- Αρκεί ο τρόπος με τον οποίο βλέπει ο παραπάνω ποιητής την ειρήνη, για να παρακινηθούν και δραστηριοποιηθούν οι άνθρωποι ενάντια στον πόλεμο;

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Να δοθεί εργασία με σκοπό να βρεθούν τα σημεία σύγκλισης των θέσεων για την ειρήνη μεταξύ του κειμένου και του ποιήματος που παρατίθενται στη συνέχεια:

- *«Η ειρήνη είναι ο σκοπός όλων των ανθρώπων, γιατί όλοι επιδιώκουν, ακόμα και με τον πόλεμο, την ειρήνη, κανείς όμως τον πόλεμο με την ειρήνη. Ακόμα κι εκείνοι που επιθυμούν να διαταραχθεί η ειρήνη την οποία απολαμβάνουν, δεν είναι εχθροί της αλλά θέλουν να την μεταβάλουν κατά βούληση. Άρα δεν επιθυμούν να μην υπάρχει ειρήνη. Αυτό που θέλουν είναι να υπάρχει, αλλά σύμφωνα με τη δική τους θέληση. Όσοι τέλος χωρίζονται από τους άλλους με μια συνωμοσία, δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν το σκοπό που επιδιώκουν, εκτός αν διατηρήσουν κάποια ειρήνη με τους συνενόχους τους»* (Αυγουστίνου, *Η πολιτεία του Θεού*, στο βιβλίο του Ι. Κοστώφ, *Οι Πατέρες της Εκκλησίας για τον πόλεμο και την ειρήνη*, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1984).

- *«Ο Χριστός στον ΟΗΕ»*

Σπρωγμένος από ένα πλήθος κουρασμένο και καταπονημένο,

έφτασε ο Χριστός στο μέγαρο του ΟΗΕ.

Είχε το πολύ χλωμό πρόσωπο του ανέργου,

το αβέβαιο βήμα του πρόσφυγα,

τους κυρτωμένους ώμους του ανθρακωρύχου,

τη ματωμένη καρδιά του νέου.

Δεν ήταν συστημένος από κανένα.

Μονάχα τα δάκρυα των ταπεινών Τον έκαναν να προχωρεί.

Χτυπά την πόρτα. Αλλά γι' αυτόν υπήρχε το «βέτο».

Οι άνθρωποι δεν ήταν ελεύθεροι. Τον άφησαν μόνο Του.

Στο κατώφλι του πολιτισμένου κόσμου βρήκε τη βαρβαρότητα.

Διάβασε σε μια πινακίδα:

«Τα δικαιώματα του ανθρώπου». Και κυριεύτηκε από συμπόνια.

Από κάτω ήταν γραμμένα:

«Ο άνθρωπος έχει δικαίωμα στην ειρήνη», αλλά μια χήρα

πολέμου Του λέει πως κανείς δεν την σκέφτεται.

*«Ο άνθρωπος έχει δικαίωμα στην ελευθερία», αλλά ένας Κύπριος
άρχισε να κλαίει.
«Ο άνθρωπος έχει δικαίωμα στη δικαιοσύνη», αλλά τότε ακούστηκαν
οι φωνές των εξορίστων, των αδικουμένων.
Και ο Χριστός ζανακατέβηκε τα σκαλοπάτια του γυάλινου μεγάρου.
Όταν το πλήθος Του ζήτησε το αποτέλεσμα της επίσκεψής Του
ο Χριστός άπλωσε τα χέρια:
Ήταν ακόμα σταυρωμένος,
σαν τη Μεγάλη Παρασκευή.*

*Τότε το πλήθος διαλύθηκε,
Έβρεχε.
Και ο Χριστός έμεινε κάτω απ' τη βροχή,
όπως τόσοι άλλοι. Μόνος και πικραμένος...*

Πιέρ Τορρεζίν (Ι. Κοστώφ, όπ. παρ.)

2. Τα παρακάτω σημεία από έργα Πατέρων της Εκκλησίας που είναι σχετικά με την ειρήνη να δοθούν σε ομάδες μαθητών για σύντομες εργασίες. Στις εργασίες αυτές:
 - α) να αναλυθούν, κατά το δυνατό, οι υπάρχουσες στα αποσπάσματα σκέψεις των Πατέρων και
 - β) να βρεθούν τα στοιχεία εκείνα που μπορεί να έχουν ομοιότητες με σημερινά γεγονότα και να αναφερθούν:
 - Γρηγορίου Θεολόγου, Β.Ε.Π.Ε.Σ. 59, 141,2.
 - Γρηγορίου Θεολόγου, Β.Ε.Π.Ε.Σ. 59, 168,13 (Γίνεται λόγος για τα αίτια που προωθούν τη διχόνοια μεταξύ των ανθρώπων).
 - Νικοδήμου Αγιορείτου, *Γυμνάσματα Πνευματικά*, Ανάγνωσις στ', μέρος β', εκδ. Β. Ρηγοπούλου, έκδ. στ', Θεσσαλονίκη 1971 (Γίνεται λόγος για την έχθρα ανάμεσα στα αδέρφια).
 - Αμμωνίου Αλεξανδρινού, P.G.85, 1492D (Γίνεται λόγος για έναν τύπο ειρήνης που γίνεται με κακό σκοπό).
3. Να δοθεί για επεξεργασία και εξαγωγή συμπερασμάτων η παρουσίαση θέσεων για την ειρήνη του φιλόσοφου Μάρτιν Μπούμπερ που πέθανε το 1965 στην Ιερουσαλήμ (Βλ. Θανάση Γιαλκέτση, *Ειρήνης ουτοπία* Κυριακά-

τική Ελευθεροτυπία, 23/5/1999, σελ.72). Ενδεικτικό των θέσεών του Μπούμπερ για την ειρήνη είναι το παρακάτω:

- *«Γι' αυτούς που διεξάγουν τον πόλεμο θα είναι εύκολο να προσπαθήσουν να καταπνίξουν το διάλογο». (ενν. για την ειρήνη). [...] Ο άνθρωπος που βρίσκεται σε κρίση είναι ο άνθρωπος που δεν ξέρει πλέον να εμπιστευτεί το διάλογο. Και ακριβώς γι' αυτό σήμερα κυριαρχεί μια ατμόσφαιρα αντι-ειρηνική, διψασμένη για πόλεμο, που την αποκαλούν ειρήνη». [...] Η κρίση του ανθρώπου που εκδηλώνεται στον καιρό μας εμφανίζεται στην πιο καθαρή μορφή της ως κρίση της εμπιστοσύνης. Αυτή η απουσία εμπιστοσύνης προς το είναι, αυτή η ανικανότητα να έχουμε σχέσεις αμοιβαίου σεβασμού με τον άλλο υποδεικνύουν καθαυτές ότι το νόημα της ζωής είναι βαθύτερα άρρωστο. Μια από τις εξωτερικές εκδηλώσεις αυτής της ασθένειας, η πιο επίκαιρη απ' όλες, είναι εκείνη από την οποία ξεκίνησα: το γεγονός ότι ανάμεσα στο ένα στρατόπεδο και στο άλλο δεν κυκλοφορεί μια αυθεντική επικοινωνία».*
- 4. Να γίνει σχολιασμός του Ψαλμ. 72, 3-4: *«με κατέλαβε ζήλια και αγανάκτηση, επειδή έβλεπα των αμαρτωλών ανθρώπων την ευημερία και την μεταξύ τους ειρηνική διαβίωση, και έβλεπα ότι δεν βασανίζονται για πολύ όταν πεθαίνουν, και όταν τους κατέχει κάποια θλίψη, αυτή δεν διαρκεί για πολύ χρόνο».*
- 5. Γιώργου Γραμματικάκη, 'Μια περίεργη αλληλογραφία', Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 27.6.1999, σελ.84. Πρόκειται για την παρουσίαση και τον σχολιασμό της αλληλογραφίας μεταξύ των Σίγκμουντ Φρόντ και Αλβέρτου Αϊνστάιν με θέμα την επίτευξη της ειρήνης και την αποφυγή του πολέμου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Η βούληση του ανθρώπου για διάκριση και δύναμη

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Ποιος είναι ο ρόλος της βούλησης στον άνθρωπο; Με ποιο τρόπο η Εκκλησία υποστήριξε τη σπουδαιότητά της ;
2. Είναι εξ αρχής κακή η επιθυμία του ανθρώπου για δύναμη και διάκριση; Πώς την ερμηνεύει ο Νίτσε και με ποιες μορφές εκδηλώνεται σήμερα;
3. Πώς εκλαμβάνεται η θυσία του Χριστού στα μάτια του εγωκεντρικού και ποιες είναι οι προεκτάσεις για τη ζωή του;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Πώς ερμηνεύεται ο πόθος της εξουσίας από ψυχολογική άποψη;
2. Σε τι διαφέρουν ο άνθρωπος και ο Υπεράνθρωπος ως προς την κατεύθυνση της βούλησης;
3. Είναι δυνατή η κοινωνία με τους άλλους για κάποιον που επιθυμεί συγχρόνως να διακρίνεται και να διαθέτει δύναμη;
4. Ποια στοιχεία της ανθρώπινης ύπαρξης προβλήθηκαν με την απόρριψη του Μονοθελητισμού;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Για τον εγωκεντρικό τρόπο σκέψης η σταυρική θυσία του Χριστού είναι αδυναμία, ενώ για όσους επιδιώκουν τη σχέση με το Θεό είναι φανέρωση της αγαπητικής του δύναμης.
 - α. Γιατί το γεγονός της θυσίας μπορεί να ερμηνευτεί με τους δύο τελείως διαφορετικούς αυτούς τρόπους;
 - β. Μπορεί η αγαπητική δύναμη του Θεού να είναι δύναμη εξουσίας;

2. Ο Ιησούς κατά την παραμονή του στην έρημο αρνείται την υποταγή στο διάβολο ενώ συγχρόνως υποτάσσεται απόλυτα στο θέλημα του Θεού (Ματθ. 4,8-10).
- α. Τι μπορεί να σημαίνει αυτή η επιλογή του Ιησού;
- β. Πώς θα αντιδρούσε, κατά τη γνώμη σας, ο Υπεράνθρωπος του Νίτσε στην ίδια περίπτωση;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Μια διαφορά του ανθρώπου από τα ζώα είναι η ύπαρξη της βούλησης. Μ' αυτήν έχει τη δυνατότητα να 'κάνει' ιστορία. Αυτό μεταξύ άλλων σημαίνει ότι:
- α. ο άνθρωπος επιθυμεί, επιδιώκει, δημιουργεί
- β. δρα ενστικτωδώς με αποτέλεσμα να επεμβαίνει στο γύρο κόσμο του
- γ. δεν ενοχλείται από τις πράξεις των άλλων, αφού ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ότι θέλει
2. Το ιδεώδες του Υπεράνθρώπου έχει διαποτίσει ποικιλόμορφα τον πολιτισμό μας με πολλές συνέπειες. Σ' αυτές τις συνέπειες συγκαταλέγονται και οι παρακάτω:
- α. μοναξιά, δίψα για ατομικό κέρδος, έντονα φαινόμενα ρατσισμού και νεο-ναζισμού
- β. τηλεοπτική βία, αύξηση του εγκλήματος, κακή διαχείριση του εθνικού πλούτου
- γ. προσπάθεια για επιστροφή στη λατρεία μυθικών θεοτήτων, αύξηση των αυτοκτονιών

β) Ερωτήσεις διάταξης

Η βούληση είναι μια φυσική δύναμη του ανθρώπου που τον ωθεί να οραματίζεται, να επιθυμεί και, τέλος, να πραγματοποιεί. Μπορείτε να βρείτε τη σειρά σ' αυτή την κλίμακα; (Οι έννοιες έχουν παρατεθεί στη σωστή τους σειρά)

Λανθασμένη σειρά	Σωστή σειρά
α) βούληση	α)
β) επιθυμία για διάκριση	β)
γ) ελευθερία επιλογής	γ)
δ) κοινωνία με τους άλλους ή καθυπόταξη	δ)
ε) άνθρωπος ή Υπεράνθρωπος	ε)
στ) κοινωνία αλληλεγγύης ή αντιμαχόμενες ομάδες	στ)

γ) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Μονοθελητισμός	αίρεση
μετάνοια	δύναμη Θεού
βούληση	έκφραση ανικανότητας
ρατσισμός-νεοναζισμός	εωσφορικός εγωϊσμός
κοινωνία με τον άλλο	αυθεντικός άνθρωπος
σταυρική θυσία	μεταβολή νοός και τρόπου ζωής
	ελευθερία διάθεσης
	μοιρολατρική αντιμετώπιση

δ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

αίρεση, θέληση, βούλησης, ανθρώπινη, επιβάλλεται, θελήσει, ελευθερία

Αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα της..... για την ανθρώπινη ύπαρξη, η Εκκλησία απέρριψε ως..... τον Μονοθελητισμό, δηλαδή την άποψη ότι ο Θεάνθρωπος Χριστός διέθετε μόνο μια....., τη θεϊκή, η οποία είχε απορροφήσει την ανθρώπινη. Η Εκκλησία υποστήριξε ότι στον Θεάνθρωπο υπήρχαν δύο θελήσεις, και η θεϊκή και η..... Έτσι υπερασπίστηκε την ανθρώπινη ιδιαιτερότητα και την....., αφού επέμεινε ότι η σχέση με τον Θεό δεν....., αλλά είναι κάτι που πρέπει να..... ολόψυχα ο άνθρωπος.

ε) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Με την έκφραση “ο άνθρωπος κάνει ιστορία” εννοούμε ότι αυτός έχει και χρησιμοποιεί τη βούλησή του. Σ Λ
2. Το γεγονός ότι ο Χριστός είχε θεία και ανθρώπινη θέληση βεβαιώνει την αξία της ελεύθερης βούλησης στον άνθρωπο. Σ Λ
3. Ο άνθρωπος έρχεται σε κοινωνία με τους άλλους, όταν η βούλησή του τον κατευθύνει προς την απόκτηση δύναμης. Σ Λ
4. Κατά τον φιλόσοφο Φ. Νίτσε, αγαθό είναι αυτό που ανυψώνει στον άνθρωπο τη δίψα για δύναμη. Σ Λ
5. Η θυσία των πάντων στο βωμό του ατομικού συμφέροντος δεν είναι συχνό φαινόμενο στην εποχή μας. Σ Λ
6. Η αδυναμία του Χριστού επάνω στο σταυρό απέδειξε την δύναμη της αγάπης του Θεού για τον άνθρωπο. Σ Λ
7. Θα πρέπει να υπάρχουν ισχυρές χώρες, ώστε να μπορούν να βοηθούν τους αδύναμους λαούς. Σ Λ
8. Η μετάνοια είναι απόδειξη ότι ο άνθρωπος θέλει να επαναπροσδιορίσει τη στάση του απέναντι στη ζωή. Σ Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

1. Ο άνθρωπος δεν δέχεται να είναι ένα ανήμπορο ον μέσα στη ζωή.
 - α. Ο παραπάνω λόγος τον εξαναγκάζει να επιβάλλει με κάθε τρόπο τη θέλησή του στους άλλους.
 - β. Είναι ζήτημα ελεύθερης επιλογής προς ποια κατεύθυνση θα οδηγήσει τη βούλησή του: προς την κοινωνία με τους άλλους ή προς την καθυπόταξη των άλλων.
 - γ. Όταν κάθε άνθρωπος δεν μπορεί να αποκτήσει δύναμη, τότε στρέφεται αναγκαστικά σε κοινωνία με τους άλλους.

.....
.....
.....

2. Ο Χριστός επέλεξε ελεύθερα, με την ανθρώπινη θέλησή του την υπακοή στο Θεό Πατέρα. Θα μπορούσε, αν το ήθελε, να επιλέξει την καθυπόταξη των ανθρώπων.
 - α. Δεν μπορούσε να επιλέξει την ανυπακοή προς τον Πατέρα του, γιατί η θεία θέλησή του τον καθοδηγούσε στο αγαθό.
 - β. Διέθετε τη δύναμη ώστε να γίνει πανίσχυρος με τα ανθρώπινα μέτρα αλλά επέλεξε την υπακοή στον Πατέρα του.
 - γ. Αν ο Χριστός γινόταν ο ισχυρότερος άνθρωπος της γης θα έδειχνε ότι η δύναμη αρκεί για να ενώσει με αγάπη όλα τα έθνη του κόσμου.

.....
.....
.....

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Η δίψα για διάκριση και δύναμη δεν οδηγούν πάντοτε την ανθρώπινη ύπαρξη στην πληρότητά της παρά μόνον όταν αυτή μάθει να αγαπά χωρίς όρους και όρια. Τότε νιώθει ότι είναι πλήρης και δεν φοβάται τίποτε. Με βάση αυτή τη

χριστιανική θέση να γίνει συζήτηση στην τάξη, αφού διαβαστεί το παρακάτω κείμενο από το έργο του Φ. Νίτσε, *Εμείς οι απάτριδες. Η χαρούμενη επιστήμη II*, Εκδοτική Θεσσαλονίκης, Θεσ/νίκη, Κεφ. 141, σελ. 35 και εφόσον ληφθεί υπόψη ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται την αγάπη του χριστιανικού Θεού ο Νίτσε:

«Ένας Θεός που αγαπάει τους ανθρώπους με τον όρο να τον πιστεύουν, και που ρίχνει τρομερές ματιές και απειλές σ' όποιον δεν πιστεύει σ' αυτήν την αγάπη! Πώς; Μια αγάπη κλεισμένη μέσα σε όρους συμβολαίου που αποδίδεται σ' έναν παντοδύναμο Θεό! Μια αγάπη που δεν κατάφερε να ξεπεράσει ούτε το αίσθημα της τιμής ούτε το αίσθημα της δίψας για εκδίκηση! Πόσο ανατολίτικα είναι όλα αυτά! 'Τι σε νοιάζει εσένα αν εγώ σ' αγαπώ; - αυτό είναι μια επαρκής κριτική για όλο τον χριστιανισμό».

2. Να συζητηθεί η σχέση που μπορεί να έχουν μεταξύ τους η δίψα για δύναμη και διάκριση και το παρακάτω απόσπασμα που παρατίθεται από το βιβλίο του Φώτη Κόντογλου *Το ασάλευτο θεμέλιο*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1995, σελ.67:

«Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, ιδού τι γράφει για τους ανθρώπους που έχουν την κοσμική γνώση: 'Όποιος έχει την ιδέα πως θα εισδύση στα μυστήρια του Θεού με την κοσμική γνώση, αυτός δεν θα αξιωθεί να τα ιδή ποτέ. Ως πού θα θελήση πρώτα να ταπεινωθή, και να γίνη μωρός, και να βγάλη αποπάνω του, μαζί με την περηφάνεια, και κείνη τη γνώση που κατέχει. Γιατί αυτός που κάνει τούτο το πράγμα, και που ακολουθεί με αδίσταχτη πίστη εκείνους που είναι σοφοί στα θεία, και χειροκροτιέται απ' αυτούς, μπαίνει μαζί τους στην πολιτεία του ζωντανού Θεού. Κι' οδηγούμενος και φωτισμένος από το Άγιο Πνεύμα, βλέπει και διδάσκεται εκείνα που κανένας από τους άλλους ανθρώπους δε μπορεί ποτέ να δή και να μάθη».

Επίσης, από το ίδιο βιβλίο (σελ. 76) να ληφθεί υπόψη το παρακάτω απόσπασμα: *«Μυριάδες των μυριάδων άνθρωποι, από κάθε φυλή, βρίσκονται σε μεγάλη σε μεγάλη και σκληρή απορία, πίσω από τις μηχανές κι' από τις ανακαλύψεις, κι' από τα καυχήματα για την υλική ζωή, και για τις τελειοποιήσεις της. Ίσια-ίσια, μ' αυτά η αγωνία τους γίνεται πιο μεγάλη, γιατί βλέπουνε πως με όλη αυτή τη φοβερή δραστηριότητα του μυαλού, το σκοτάδι γίνεται πιο μαύρο γύρω τους. Τι να τα κάνει στο τέλος όλα αυτά, αφού δεν απαντάνε σ' αυτά τα*

ερωτήματα που τον σφίγγουνε σαν θηλιές να τον πνίξουνε; Ποια ευτυχία του δίνουνε, αφού ευτυχία είναι το φως, κι' αυτός είναι ένας τυφλός που δεν γνωρίζει πού πηγαίνει, κι' ας τρέχει καβαλικεμένος επάνω σε μηχανήματα γρήγορα σαν την αστραπή; Κοπάδια πρόβατα χαμένα βελάζουνε από την απελπισία, ζητάνε ένα μαντρί να μπουνε, γιατί τα δέρνει ένα φοβερό δρολάπι, χωρίς έλεος».

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Αποσπάσματα από τα παρακάτω βιβλία μπορούν να επιλεγούν, κατά την κρίση του καθηγητή της τάξης, ώστε να χρησιμοποιηθούν για τις συνθετικές εργασίες:

1. Ν. Μπερντιάγιεφ, *Το πεπρωμένο του ανθρώπου στο σύγχρονο κόσμο*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1980.
2. Ν. Ματσούκα, *Κόσμος, Άνθρωπος, Κοινωνία κατά τον Μάξιμο τον Ομολογητή*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1980.
3. Φώτη Κόντογλου, *Γίγαντες ταπεινοί*, εκδ. Ακρίτας.
4. Κόνραντ Λόρεντς, *Τα 8 θανάσιμα αμαρτήματα του πολιτισμού μας*, εκδ. Θυμάρι.
5. Σ. Αγουρίδη, *Τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Δυτικό κόσμο*, εκδ. Φιλίστωρ.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Το ανθρώπινο σώμα

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Αναπτύξτε τις απόψεις που διατυπώθηκαν για το ανθρώπινο σώμα στην Αρχαιότητα και το Χριστιανισμό.
2. Συμφωνούν πολλές σύγχρονες αντιλήψεις για το ανθρώπινο σώμα με τη διδασκαλία της Αγίας Γραφής περί σώματος; Αναπτύξτε την απάντησή σας.
3. Με ποιο τρόπο ο Χριστός ανύψωσε το ανθρώπινο σώμα; Τι συνέπειες έχει αυτή η ανύψωση για τη ζωή και την ιστορία του ανθρώπου;
4. Με ποιο περιεχόμενο χρησιμοποιεί ο Χριστιανισμός τον όρο “σάρκα”; Είναι δικαιολογημένες από την Αγία Γραφή και την παράδοσή του;
5. Η μονομερής θεώρηση του ανθρώπινου σώματος από την πλευρά της εξωτερικής του εμφάνισης τεμαχίζει επικίνδυνα την ενότητα του ανθρώπου. Αξιολογήστε την παραπάνω άποψη.

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Εκθέστε τους λόγους ύπαρξης της άσκησης στο Χριστιανισμό.
2. Τι είναι η “αιώνια ζωή” για την Εκκλησία;
3. Ποια είναι η αρνητική εκδοχή του όρου “σάρκα”;
4. Τι συνεπάγεται το προπατορικό αμάρτημα για την ψυχοσωματική υπόσταση του ανθρώπου;
5. Πώς εκφράζεται η πλατωνική θέση για τη σχέση ψυχής και ανθρώπινου σώματος;
6. Ποια είναι η σχέση σώματος και Πνεύματος για το Χριστιανισμό;
7. Πώς μπορεί ο άνθρωπος να γίνει δεκτικός της Χάριτος των Θεών;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο ως ενιαία ψυχοσωματική ενότητα.
 - α. Τι σήμανε για την ενότητα αυτή το προπατορικό αμάρτημα;
 - β. Τι έκανε ο Χριστός για να αποκαταστήσει την παραπάνω ενότητα;
2. Το ανθρώπινο σώμα συχνά υποτιμήθηκε και δαιμονοποιήθηκε.
 - α. Τι απόψεις υπήρχαν στην εκτός Χριστιανισμού Αρχαιότητα για το ανθρώπινο σώμα;
 - β. Ποια είναι η απάντηση της αυθεντικής χριστιανικής άσκησης;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Η χριστιανική άσκηση έχει σκοπό:
 - α. να μας μεταβάλει σε καλούς ανθρώπους
 - β. να μας απαλλάξει κυρίως από το πάθος του εγωισμού
 - γ. να μας σκληραγωγήσει σωματικά
2. Για τους χριστιανούς το σώμα και η ψυχή αποτελούν μία ενότητα όπου:
 - α. το σώμα είναι αναξιώτερο της ψυχής
 - β. το σώμα είναι αυτόνομο
 - γ. το σώμα ως έργο του Θεού είναι “καλό λίαν”
3. Η πληρότητα του ανθρώπου εντοπίζεται:
 - α. στην ανεξαρτησία της ψυχής από το σώμα
 - β. στην ψυχοσωματική ενότητα
 - γ. στο συναισθηματικό πλούτο
4. Οι χριστιανοί ασκητές μαθαίνουν να είναι:
 - α. σωματοκτόνοι
 - β. ψυχοκτόνοι
 - γ. παθοκτόνοι

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
Πλωτίνος	ερημίτης
Μάρκος Αυρήλιος	σήμα
Αββάς Ποιμήν	στωικισμός
σώμα	νεοπλατωνισμός
Κέλσος	αυτονομημένη ύπαρξη
“σάρκα”	σφοδρός κατήγορος του
Χριστός	Χριστιανισμού
	πρόσληψη του όλου ανθρώπου
	σύμπαν
	φυσιοκρατία

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

*έσχατα, αφαρτοποίηση, φθορά, θάνατος, ενσώματος, σώμα, αναγκαιότητα,
“αιώνια ζωή”*

Ο Χριστός ανέστη Το αναστημένο Του
δεν έπαψε να είναι υλικό, ήταν όμως πλέον απαλλαγμένο από τη
..... και κάθε Γι’ αυτό, η Εκκλησία
οραματίζεται την κατάργησή του και την
του ανθρώπινου σώματος. Τούτα θα πραγματοποιηθούν στα
..... και θα σημαίνουν την για σύνολο τον
άνθρωπο και την κτίση ολόκληρη.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Ο Χριστός προσέλαβε απλώς ένα ανθρώπινο σώμα.	Σ	Λ
2. Η χάρη του Θεού είναι παρούσα μόνο στην ψυχή των αγίων.	Σ	Λ
3. Η “σάρκα” έχει μόνο αρνητική σημασία στην Αγία Γραφή.	Σ	Λ
4. Το σώμα είναι κατά το χριστιανισμό “σήμα”.	Σ	Λ
5. Ο Θεός τεμάχισε τον άνθρωπο, κατά τη δημιουργία, σε σώμα και ψυχή.	Σ	Λ
6. Η αμαρτία δεν αποτελεί δομικό στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης.	Σ	Λ
7. Το σώμα είναι κατά το Χριστιανισμό η έδρα της αμαρτίας.	Σ	Λ
8. Το αναστημένο σώμα του Χριστού διατηρεί την υλικότητά του.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

- Ο χριστιανικός ασκητισμός στοχεύει:
 - στην εξουδετέρωση του σώματος
 - στην απελευθέρωση από τον εγωκεντρισμό
 - στο χωρισμό της ψυχής από το σώμα
- Ο χριστιανός αποκτά την πληρότητά του
 - όταν πεθαίνει
 - στην ανάσταση των νεκρών κατά τη Β΄ παρουσία
 - όταν τεκνοποιεί

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Πώς αντιμετωπίζεται η υλικότητα και η “σωματικότητα” από το σύγχρονο αγιορείτικο μοναχισμό.
 Βλ. ιδιαίτερα το βιβλιαράκι που εξέδωσε η Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους το 1984 με τίτλο: *Το Άγιον Όρος και η παιδεία του γένους μας*.
2. α) Ποια θέση δίνει στο ανθρώπινο σώμα ο Χριστιανισμός;
 Βλ. ενδεικτικά το αφιέρωμα του περιοδικού *Σύναξη*, τεύχ. 4 (1982) για το ανθρώπινο σώμα.
 β) Πόσο είναι αυτή συμβατή με τις απόψεις κάποιων συγχρόνων μας για την καύση των νεκρών;
3. Να διαβαστούν τα δυο πρώτα κεφάλαια της Γενέσεως και να εξαχθούν συμπεράσματα για την αξία του ανθρώπινου σώματος.
4. Μελετήστε στα *Γεροντικά* περιστατικά από βίους ασκητών που δείχνουν την ορθή αντιμετώπιση του σώματος από το Χριστιανισμό.
5. Τι πρεσβεύει ο Μανιχαϊσμός για το ανθρώπινο σώμα.
6. Πώς κατανοούσαν στο δυτικό Μεσαίωνα τη σχέση ψυχής - σώματος; Ήταν η κατανόηση αυτή χριστιανική ή περισσότερο επηρεασμένη από αρχαιοελληνικές αντιλήψεις;
7. Πώς μιλάει η Παλαιά Διαθήκη (ειδικότερα η Γένεση) για τη σχέση ψυχής - σώματος; Πώς η ορθόδοξη Θεολογία;
 Βλ. ενδεικτικά Ν. Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ'* (Θεσσαλονίκη 1997), 223 - 228.
8. Στην Αρχαιότητα εκθειάστηκε το γυμνασμένο σώμα. Στους χρόνους μας ο άνθρωπος επιδίωξε την ωραιοποίηση των εξωτερικών του χαρακτηριστικών. Τι ομοιότητες και τι διαφορές παρατηρείτε στις δύο αυτές περιπτώσεις;
9. Υποτιμά η σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία το γυναικείο σώμα και με ποιους τρόπους; Ποιος μπορεί να είναι σήμερα ο λόγος της Εκκλησίας και των αρμοδίων Οργανισμών για το σεβασμό του ανθρώπινου σώματος;

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς θεωρείται το σώμα από τους λαούς εκείνους που δέχονται τη λεγόμενη Μετενσάρκωση;
 - α) Συμβιβάζονται οι σχετικές απόψεις με τη θέση που επιφυλάσσει ο Χριστιανισμός στο σώμα;
 - β) Τι συνέπειες έχει για τους πολιτισμούς και τις πολιτικο - κοινωνικές τους νοοτροπίες μια τέτοια δοξασία;
2. Ποια θέση έχει η ύλη στο χριστιανισμό; Είναι ο “υλισμός” της Εκκλησίας μονοδιάστατος; Να επισημάνετε την ισορροπία ύλης και πνεύματος στη ζωή του χριστιανού, στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, στα παραδείγματα των αγίων (βλ. π.χ. λείψανα αγίων).

Βλ. ως βοηθήματα τον συλλογικό τόμο: *Περί ύλης και τέχνης*, (“Σύνορο”), Αθήνα 1971, το έργο του Α. Σμέμαν: *Για να ζήσει ο κόσμος*, (“Δόμος”), Αθήνα 1970.
3. Πώς βλέπει ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος το ανθρώπινο σώμα στο έργο του *Θείων ερώτων ύμνοι*;
4. Πώς η Εκκλησία υπερβαίνει με τα μυστήριά της την αντίθεση ύλης - πνεύματος.

Βλ. κείμενο Ι. Ζηζιούλα (Μητροπολίτου Περγάμου) στο έργο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος Στ', (“Εκδοτική Αθηνών”), 540 - 541.
5. Πώς βλέπει η Νεκρώσιμος Ακολουθία τη σχέση ψυχής - σώματος;

Μπορείτε να επισημάνετε τους βαθύτερους συμβολισμούς της τελετής της κηδείας σε σχέση με το θέμα μας;
6. Γυμνό σώμα: Τιμή ή ατιμία;

Βλ. διήγηση Γενέσεως για τους πρωτοπλάστους πριν και μετά την πτώση. Βλ. Βάπτιση - Σταύρωση Χριστού. Βλ. χριστιανικό βάπτισμα και τέχνη [πρβλ. Η. Βουλγαράκη, *Αι Κατηγήσεις του Κυρίλλου Ιεροσολύμων. Ιεραποστολική θεώρησις*, (εκδ. Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών), Θεσσαλονίκη 1977, 505-514 κ.α.].

Μπορεί να γίνει συζήτηση περί γυμνισμού σε σχέση με όσα λέγονται στη Δ.Ε. 10 περί αυτονομήσεως του ανθρώπου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 11

Τα δύο φύλα

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Η ύπαρξη των δύο φύλων προσφέρει τη δυνατότητα της ολοκλήρωσης του ανθρώπου. Πώς κατανοείτε την παραπάνω θέση;
2. Πώς αντιλαμβάνεται η Εκκλησία την ισοτιμία και τη συμπληρωματικότητα των δύο φύλων;
3. Πώς η διδασκαλία της Εκκλησίας συνδέει τον έρωτα με τη σεξουαλικότητα του ανθρώπου;
4. Αναπτύξτε την ουσία και τη βαθύτερη προοπτική του γάμου κατά την Εκκλησία;
5. Στο αποστολικό Ανάγνωσμα της Ακολουθίας του γάμου (Εφεσ. 5: 20 - 33) επαναλαμβάνεται η εξής προτροπή: ο άνδρας να αγαπάει τη γυναίκα του και η γυναίκα να σέβεται τον άνδρα της. Πώς μπορεί αυτή η προτροπή να εφαρμοσθεί σήμερα και με ποια, κατά τη γνώμη σας, αποτελέσματα;
6. Στο Άσμα των Ασμάτων (8.6) γράφει ο ποιητής: “Γιατ’ είναι δυνατή σαν θάνατος η αγάπη / σκληρό καθώς ο Άδης το πάθος το αγαπητικό”. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, παραλληλίζεται ο ερωτικός πόθος με το θάνατο; Ποια είναι η προοπτική στην οποία τον εντάσσει η εκκλησιαστική του ευλογία μέσα στο γάμο;
7. Κατά τον απόστολο Παύλο, “η γυναίκα δεν εξουσιάζει το σώμα της η ίδια, αλλά ο άντρας της· παρόμοια και ο άνδρας δεν εξουσιάζει το σώμα του ο ίδιος, αλλά η γυναίκα του” (Α΄ Κορ. 7.4). Πόσο συμβάλλει, κατά τη γνώμη σας, η παραπάνω παρατήρηση του αποστόλου Παύλου στην ολοκλήρωσή του ανθρώπου και την κοινωνία των προσώπων μέσα στο γάμο;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι σημαίνει για την Αγία Γραφή η χρήση του ρήματος “γινώσκειν” στην περίπτωση της ψυχοσωματικής ένωσης του άνδρα με τη γυναίκα;
2. Πώς η συνάντηση με το άλλο φύλο οδηγεί στη συμπλήρωση του ανθρώπου;
3. Ποιος είναι ο χαρακτήρας της σεξουαλικότητας, σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία;
4. Ποια οφείλει να είναι η σχέση του ανθρώπου με τη σεξουαλικότητά του, κατά το Χριστιανισμό;
5. Πώς αντιμετώπισε η αρχαία και η πατερική Εκκλησία την κοινωνική ανισότητα της γυναίκας και του άνδρα;
6. Γιατί η Εκκλησία προτείνει το μυστήριο του γάμου αντί μιας ελεύθερης συμβίωσης;
7. Ποιες οι ομοιότητες γάμου και ασκητικής;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Στην Αγία Γραφή η ερωτική συνεύρεση χαρακτηρίζεται από τη χρήση του ρήματος “γινώσκω”.
 - α. Πού έγκειται, κατά τη γνώμη σας, στο βάθος της αυτή η “γνώση”;
 - β. Αποτελεί η “γνώση” αυτή ένα στατικό γεγονός; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
2. *“Η δε γυνή ίνα φοβήται τον άνδρα”*.
 - α. Από που προέρχεται η παραπάνω φράση;
 - β. Πώς ερμηνεύεται το ρήμα “φοβείσθαι” στη συγκεκριμένη περίπτωση;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Η Εκκλησία βλέπει στον έρωτα:
 - α. τη σαρκική και μόνον πράξη
 - β. τη σεξουαλικότητα
 - γ. την υπέρβαση της εγωιστικής ύπαρξης
 - δ. την πορνική σχέση
2. Η Εκκλησία συνιστώντας τη συνειδητή επιλογή του γάμου επιθυμεί:
 - α. να δείξει την ανηθικότητα κάθε εκτός γάμου ερωτικής σχέσης
 - β. να εντάξει τον ερωτικό δεσμό δύο διαφορετικού φύλου προσώπων στο Σώμα του Χριστού
 - γ. να δώσει απάντηση στο σύγχρονο δημογραφικό πρόβλημα

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
“γινώσκειν”	έμφυτη δύναμη
σεξουαλικότητα	αφθαρτοποίηση της ερωτικής κοινωνίας
έρωτας	ορολογία ερωτικής συνεύρεσης
γάμος	τρόπος ζωής
σχέση δύο φύλων μεταξύ τους	κακό
εγωιστική ύπαρξη	ισοτιμία
αγάπη και σεβασμός	ανηθικότητα
	ανέραστη ύπαρξη
	αμοιβαίο χρέος

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση και τύπο τις παρακάτω λέξεις:

επιμέρους, κεντρικός, δόσιμο, έρωτας, τρόπος, αγάπη, γέμισμα, ζωή,
άνθρωπος

Στην εκκλησιαστική παράδοση ο κατέχει
θέση και σηματοδοτεί όχι μία δραστηριότητα, αλλά έναν
..... ζωής. Έχει την έννοια της πύρινης,
του ολόψυχου στον άλλο και του από τον
άλλο. Ο όχι μόνο δεν καλείται να καταστείλει τον έρωτα,
αλλά αντίθετα καλείται να διαποτίσει ολόκληρη τη του μ'
αυτόν.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Ο έρωτας δηλώνει την ολόψυχη προσφορά στον άλλο και την πλήρωση από τον άλλο.	Σ	Λ
2. Η αληθινή αγάπη απαιτεί την εγωκεντρική χρήση του άλλου.	Σ	Λ
3. Η σεξουαλικότητα είναι αφ' εαυτής αμαρτωλή.	Σ	Λ
4. Πηγή του θείου και του ανθρώπινου έρωτα είναι ο ίδιος ο Θεός.	Σ	Λ
5. Κάθε δεσμός εκτός Εκκλησίας ενέχει το στοιχείο της φθοράς.	Σ	Λ
6. Στην Ακολουθία του γάμου ο γαμπρός παραλληλίζεται με το Χριστό και η νύφη με την Εκκλησία.	Σ	Λ
7. Ο γάμος είναι κυρίως, για την Εκκλησία, μια υπεύθυνη οικογενειακή και κοινωνική υποχρέωση.	Σ	Λ
8. Όπως στη Θ. Ευχαριστία, έτσι και στο γάμο το φθαρτό μεταβάλλεται σε κάτι άφθαρτο.	Σ	Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

A. Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

Η Εκκλησία δεν επεμβαίνει στο δεσμό ενός νέου και μιας νέας που δεν έχουν τελέσει το μυστήριο του γάμου, αλλά επιθυμεί:

- α. τον πνευματικό του έλεγχο, ώστε να μην παρεκτρέπεται.
- β. την ολοκλήρωσή του στα πλαίσια του Σώματος του Χριστού.
- γ. αποκλειστικά την απόκτηση παιδιών.

B. Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος). Αιτιολογήστε τις επιλογές σας.

1. Ο έρωτας αποτελεί μια πολύ ασήμαντη πτυχή της ανθρώπινης ζωής. Σ Λ
2. Ό,τι μένει εκτός του δώματος της Εκκλησίας είναι οπωσδήποτε κακό. Σ Λ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να ανατεθούν εργασίες με βάση τα βιβλικά κείμενα που αναφέρονται στο γάμο και στη σχετική Ακολουθία.

Βοηθήματα σχετικά με τη Θεολογία του γάμου:

Γ. Πατρώνου, *Ο γάμος στη Θεολογία και τη ζωή*, Αθήνα 1983, του ιδίου, *Γάμος και αγαμία κατά τον απόστολο Παύλο. Εισαγωγικά και ερμηνευτικά στην Α΄ Κορ. 7, 1 - 7*, Αθήνα 1985, του ιδίου, *Θεολογία και εμπειρία του γάμου. Στοιχεία για μια ορθόδοξη βιβλική ανθρωπολογία*, (“Δόμος”), Αθήνα 1992. Β. Στογιάννου, *Η Εκκλησία στην ιστορία και το παρόν*, (εκδ. Πουρναρά) Θεσσαλονίκη 1982, 105 - 110, Ι. Καραβιδόπουλου, *Αποστόλου Παύλου Επιστολές προς Εφεσίους, Φιλιπησίους, Κολοσσαείς, Φιλήμονα*, (εκδ. Πουρναρά), Θεσσαλονίκη 1992, 203 - 216, Σ. Φωτίου, *Ο γάμος ως μυστήριο αγάπης κατά την Καινή Διαθήκη*, Αθήνα 1994 (διατριβή).

Επίσης, τεύχος 32 (1989) του περιοδικού *Σύναξη*. π. Η. Μαστρογιαννόπουλου, *Γύρω από τον γάμο*, (“Ζωή”), Αθήνα 1971, Α. Σταυρόπουλου, “Μυστήριο αγάπης - Εκκλησία μικρά. Ο γάμος εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν”, *Κοινωνία* 18 (1975) 112 - 119, π. Μ. Καρδαμάνη, *Αγάπη και γάμος*, (“Ακρίτας”) Αθήνα 1981 και του ιδίου, *Τίμοι με τα ανθρώπινα: Ο γάμος στα όρια της ορθόδοξης ηθικής*, (“Ακρίτας”), Αθήνα 1983, Μ. Φαράντου, “Οικογένεια και σύγχρονα προβλήματα αυτής”, στου ιδίου: *Δογματικά και*

Ηθικά Ι, Αθήνα 1983, 301 - 328 [και περιοδικό *Εκκλησιαστικός Φάρος* 55 (1974)], J. Meyendorff, *Γάμος. Μια Ορθόδοξη προοπτική*, (εκδ. Ι. Μ. Θηβών και Λεβαδείας), Αθήνα 1983, π. Φ. Φάρου - π. Σ. Κοφινά, *Γάμος*, (“Ακρίτας”), Ν. Μπουγάτσου, *Η Ορθόδοξη Θεολογία για το σκοπό του γάμου*, (“Επτάλοφος”), Αθήνα 1989, π. Κ. Παπαδόπουλου, “(Η συνάντηση των φύλων). Η αντιμετώπιση του θέματος στο παρελθόν”, στον τόμο: *Η συνάντηση των δύο φύλων. Προσεγγίσεις στο θέμα από ένα νεανικό Συνέδριο (Κολυμπάρι Χανίων, 14 - 18 Ιουλίου 1988)*, Αθήνα 1990, 22 - 30, Στ. Παπαδόπουλου, *Γάμος και παρθενία στον ιερό Χρυσόστομο*, (“Αρμός”) Αθήνα 1996.

Βοηθήματα σχετικά με την ιερολογία του γάμου, την ιστορία και τους συμβολισμούς της:

π. Κ. Παπαδόπουλου, “Γύρω από την ιστορία της ιερολογίας του γάμου”, *Σύναξη* τεύχ. 32 (1989) 57 - 62 και Π. Σκαλτσή, *Γάμος και Θεία Λειτουργία*, (εκδ. Πουρναρά), Θεσσαλονίκη 1998 (διατριβή). Επίσης, Σ. Νίκα, *Γάμος: αγάπη, ελευθερία, δημιουργία*, εκδ. “Μήνυμα”, Γ. Μαυρομάτη, “*Το μυστήριον της αγάπης*” (*Ο γάμος*), (“Τέρτιος”), Κατερίνη 1988, Σ. Αγουρίδη, “Σημειώσεις για τη θεολογία της ιεροτελεστίας του γάμου”, στον ίδιο: *Οράματα και πράγματα*, Αθήνα 1991, 155 - 161, Θωμά Ζήση, *Μεγαλύνθητι Νυμφίε... Η ιερολογία του ορθοδόξου Γάμου (Κείμενα, μετάφραση, σχόλια)*, (Αποστολική Διακονία), Αθήνα 1992.

2. Νομίζετε ότι στον τόπο μας γίνεται σωστή προετοιμασία των νέων για το γάμο; Ποιοι είναι οι παράγοντες που φέρουν ή θα έπρεπε να φέρουν την ευθύνη της προετοιμασίας και με ποιες αρχές οφείλει αυτό, κατά τη γνώμη σας, να επιτελείται;

Πρβλ. σχετικά τις ερευνητικές εργασίες των Καθηγητών Αλ. Σταυρόπουλου και Χρ. Βάντσου στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης αντίστοιχα.

3. Γάμος και διαζύγιο. Η κατάσταση στη χώρα μας - αίτια και αποτελέσματα. Κάποιοι μαθητές να επισκεφθούν τις σχετικές υπηρεσίες της Μητροπόλεως στην οποία ανήκουν και να αναφέρουν στην τάξη τα στοιχεία που συνέλεξαν.

4. Εκκλησιαστικός και πολιτικός γάμος: Ιστορία και προβληματική. Σύγχρονη πραγματικότητα.

Πρβλ. β. Φειδά, “Εκκλησία και πολιτικός γάμος”, *Εκκλησία* 57 (1980) 77 - 80, 113 - 116, 137 - 142, Χριστοδούλου (Παρασκευαΐδη, Αρχιεπισκόπου Αθηνών), *Εκκλησία και πολιτικός γάμος*, Αθήνα 1982, Μ. Φαράντου, *Δογματικά και Ηθικά Ι*, Αθήνα 1983, 325-327 και 329-336, Π. Μπούμη, *Θεώρηση και προβλήματα του πολιτικού γάμου*, Αθήνα 1985.

5. Να παρακολουθήσουν οι μαθητές την ακολουθία του γάμου στην ενορία τους και να παρατηρήσουν:
- α) τους πιο χαρακτηριστικούς της συμβολισμούς
 - β) πόσο δεμένος είναι ο λαός με την εκκλησιαστική τελετή του γάμου (ήθη, έθιμα, παραδόσεις) και
 - γ) πόση επίγνωση έχουν οι συμμετέχοντες όσων τελούνται σήμερα σ' αυτήν. Να ακολουθήσει σχετική συζήτηση στην τάξη.
6. Εσφαλμένως συνείρονται από πολλούς η σεξουαλικότητα και το προπατορικό αμάρτημα. Να γίνει προσεκτική συζήτηση στην τάξη.
- Βλ. ενδεικτικά Ν. Ματσούκα, *Επιστήμη, φιλοσοφία και θεολογία στην Εξαήμερο του Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη 1990², 32 - 43 και στο ίδιο, "Η Εύα της θεολογίας και η γυναίκα της ιστορίας", *Σύναξη* τεύχ. 36 (Οκτ. - Δεκ. 1990), 9.
7. Σεξουαλικότητα - οικογενειακή και σχολική αγωγή. Προβλήματα, παρεξηγήσεις, αρχές που είναι ανάγκη να ακολουθούνται.
- Βλ. ιδιαίτερα τον τόμο της Ελληνικής Εταιρείας Ευγονικής και Γενετικής του ανθρώπου: *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση* (Διεπιστημονικό Συμπόσιο, Αθήνα 31.3 - 1.4.1979), Αθήνα 1981· επίσης, Γ. Κρουσταλάκη, "Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση του νέου ανθρώπου", στο συλλογικό: *Ι. Μαρκαντώνη - Α. Β. Ρήγα* (επιμ.), *Οικογένεια - Μητρότητα - Αναδοχή. Διεπιστημονική προσέγγιση*, (εκδ. Δ. Μαυρομάτη), Αθήνα 1991, 259 - 276.
8. Η αντιμετώπιση της σεξουαλικότητας από τη θρησκεία και το Χριστιανισμό ειδικότερα.
- Βλ. Δημοσθ. Σαβράμη, *Θρησκεία και Σεξουαλικότητα*, ("Δίδυμοι"), Αθήνα 1997. Επίσης, Μ. Οραιζόν, "Η αγάπη και ο θάνατος", στον τόμο: *Χριστιανικό Συμπόσιο Ε' (Γαλλία)*, (Αθήνα 1971), 261 - 269, το συλλογικό έργο: *Έρωτες και Γάμος*, ("Αθηνά"), Αθήνα 1972, π. Δ. Κωνσταντέλου, *Γάμος, σεξουαλικότητα και αγαμία: μια ελληνική ορθόδοξη θεώρηση*, ("Μέλισσα"), Θεσσαλονίκη 1986, Ν. Μπουγάτσου, *Ορθοδοξία και σεξουαλικό πρόβλημα*, Αθήνα 1987, Ευθυμίου Στύλιου (Επισκόπου Αχελώου), *Άνθρωπος: Άρσεν και θήλυ. Ιστορική, κοινωνιολογική, ψυχολογική και θεολογική θεώρηση των δύο φύλων και της σεξουαλικότητας*, Αθήνα 1990, π. Φ. Φάρου, *Έρωτος φύσις*, ("Αρμός"), Αθήνα 1991², Φίλιπ Σέρραρντ, *Άνδρας και Γυναίκα: η μυσταγωγία τους. Μια ερμηνεία στο φως της Ορθοδοξίας*, (εκδ. Ντ. Χάρβεϋ), Αθήνα 1987 και F. Schuon, Ph. Sherrard, S. H. Nasr, "Άρσεν και Θήλυ εποίησεν αυτούς": *Το μυστήριο της ανδρόγυνης σχέσης*, ("Πεμπτουσία"), Αθήνα 1991.

9. Θεοποίηση - δαιμονοποίηση της σεξουαλικότητας (στην καθημερινή ζωή, στα Μ.Μ.Ε., από εκπροσώπους θρησκευτικών οργανώσεων ή μοναστικών κύκλων, από επιχειρηματίες και υπηρέτες σημερινών μορφών διασκέδασης κ.ο.κ.). Κριτική προσέγγιση.
10. Ισότητα και ισοτιμία άνδρα - γυναίκας. Ταυτίζονται οι δύο όροι στην αντίληψη πολλών ανθρώπων σήμερα; Να γίνει εννοιολογική και στατιστική έρευνα. Να διευκρινισθεί το θέμα από θεολογική και φιλοσοφική άποψη.
Βλ. και Α. και Α. Καριώτογλου, *“Το ομότιμον” του άνδρα και της γυναίκας*, (“Σήμαντρο”), Αθήνα 1984. Πρβλ. (αρχιμ.) Παγκρ. Μπούσαλη, *Η ισότητα. Μια θεολογική προσέγγιση στο θέμα*, (“Τήνος”), Αθήνα 1983 και Μ. Φαράντου, *Δογματικά και Ηθικά I*, Αθήνα 1983, 315-317.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς παρουσιάζεται ο έρωτας στην αρχαία ελληνική παράδοση; Είναι ορθή η άποψη ορισμένων συγχρόνων μας ότι ο Χριστιανισμός καταπίεσε το ερωτικό στοιχείο υπέρ μιας εχθρικής προς το ανθρώπινο σώμα ασκητικής;
Βλ. ενδεικτικά π. Φ. Φάρου, *Έρωτος φύσις*, (“Αρμός”), Αθήνα 1999.
2. Προβλήματα σχέσεων ανδρών - γυναικών σήμερα. Αμοιβαίες προκαταλήψεις και προοπτικές υπέρβασής τους.
3. Να παρουσιαστεί στη τάξη υπό μορφή θεατρικού διαλόγου το κεφάλαιο “Συζήτηση για τον έρωτα” από το βιβλίο του Ν. Ματσούκα, *Συζητήσεις. Πνευματικά θέματα*, (εκδ. Π. Πουρναρά), Θεσσαλονίκη 1974, σ. 7-32. Να ακολουθήσει συζήτηση με τους μαθητές.
4. Ορθόδοξη προσέγγιση του θέματος των προγαμιαίων σχέσεων.
Βλ. το συλλογικό έργο με τίτλο: *Το σώμα του Χριστού και ο κήπος των τέρψεων: Κείμενα - μαρτυρίες για τις προγαμιαίες σχέσεις*, (“Εγρήγορη”), Αθήνα 1998. Επίσης, (αρχιμ.), Επιφανίου Θεοδωρόπουλου, *Προγαμιαίοι σχέσεις, πολιτικός γάμος, αμβλώσεις*, (“Ορθ. Τύπος”), Αθήνα 1992, 11-29.
5. Το ερωτικό στοιχείο στο γάμο. Δύο ακρότητες: ο ερωτισμός και ο αντιερωτικός εγκρατισμός.
Βλ. ενδεικτικά Μ. Φαράντου, “Οικογένεια και σύγχρονα προβλήματα αυτής”, στου ιδίου, *Δογματικά και Ηθικά I*, Αθήνα 1983, 301-328, ιδιαίτερα 317-320.

6. Ο γάμος ως λειτουργία εκκλησιαστική, ως χάρισμα του εκκλησιαστικού σώματος κι όχι υπόθεση ατομική και τυπική.
 Πρβλ. Ν. Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ'*, (εκδ. Π. Πουρναρά), Θεσσαλονίκη 1997, 279, 284-291.
7. Η διάσταση του έρωτα στο γάμο αλλά και στην κατά Χριστόν αγαμία.
 Μπορείτε να συμβουλευτείτε το βιβλίο του Χρ. Γιανναρά, *Η κρίση της προφητείας*, (“Δόμος”), Αθήνα 1984².
8. Γάμος - αγαμία στο Χριστιανισμό.
 Βλ. Γ. Μαντζαρίδη, “Γάμος και αγαμία εις την Εκκλησίαν”, στου ίδιου: *Μέθεξι Θεού*, (“Ορθόδοξος Κυψέλη”), Θεσσαλονίκη 1979, 189 - 209, Μ. Φαράντου, *Δογματικά και Ηθικά Ι*, Αθήνα 1983, 307-315, Γ. Πατρώνου, *Γάμος και αγαμία κατά τον Απόστολο Παύλο*, Αθήνα 1985, π. Δ. Κωνσταντέλου, *Γάμος, σεξουαλικότητα και αγαμία: Μία ελληνική ορθόδοξη θεώρηση*, (“Μέλισσα”), Θεσσαλονίκη 1986, Θ. Ζήση, *Γάμος και αγαμία εις τα περί παρθενίας πατερικά έργα*, Θεσσαλονίκη 1987 (και άλλα δημοσιεύματα του ίδιου συγγραφέα), Θ. Ιωαννίδη, *Γάμος και παρθενία εν Χριστώ*, Αθήνα 1994 (διατριβή), Στ. Παπαδόπουλου, *Γάμος και παρθενία στον ιερό Χρυσόστομο*, (“Αρμός”), Αθήνα 1996.
9. Γάμος και ασκητική μέσα στο γάμο. Εξετάστε πώς μπορούν οι τρεις μεγάλες μοναχικές υποσχέσεις (παρθενία, ακτημοσύνη, υπακοή) να εφαρμοσθούν - τηρουμένων των αναλογιών - στα πλαίσια του γάμου.
10. *Άσμα Ασμάτων*: Λογοτεχνικές μεταφράσεις και ερμηνείες του βιβλίου στην Ελλάδα. Τι χαρακτήρα έχει το βιβλίο από φιλολογικής καθαρά απόψεως (λογοτεχνικό είδος, πλαίσιο συγγραφής); Πώς ερμηνεύτηκε ώστε να ανήκει στα ιερά βιβλία του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού και να χρησιμοποιείται στην τέχνη, τη λατρεία και τη διδασκαλία τους.
11. Η θέση της γυναίκας στην Ορθόδοξη Εκκλησία.
 Βλ. Ι. Καρμίρη, *Η θέσις και η διακονία των γυναικών εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία*, Αθήνα 1978, *Η θέσις της γυναικός εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία και τα περί χειροτονίας των γυναικών (Διορθόδοξον Θεολογικόν Συνέδριον: Ρόδος 30 Οκτ. - 7 Νοεμ. 1988)*, επιμ. αρχιμ. Γεν. Λυμούρη, (“Τέρτιος”), Κατερίνη 1994· επίσης, αφιερώματα περιοδικών: *Σύναξη*, τεύχ. 36 (1990) και *Καθ' οδόν* 9 (1994). Πρβλ. ακόμη Ε. Χ. Αδαμτζίλογλου, *Η γυναίκα στη θεολογία του αποστόλου Παύλου. Ερμηνευτική ανάλυση του Α' Κορ. 11, 2 - 16*, Θεσσαλονίκη 1989 (διατριβή), Π. Ευδοκίμωφ, *Η γυναίκα και η σωτηρία του κόσμου*, (εκδ. Πουρναρά), Θεσσαλονίκη 1992³, Ε. Behr - Sigel, *Το λειτούργημα της γυναίκας στην Εκκλησία*, (“Καλός Τύπος”).

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 12

Η οικογένεια

1.1. Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Αναπτύξτε την άποψη ότι η οικογένεια είναι ο πυρήνας των κοινωνιών. Ποια είναι η θέση της Εκκλησίας;
2. Με ποια έννοια η Εκκλησία βλέπει στην οικογένεια το χώρο όπου συντελείται ένα θαυμαστό πείραμα;
3. Ποια είναι τα θεμέλια στα οποία οικοδομείται, κατά την Εκκλησία, η οικογένεια; Επαρκούν από μόνα τους για να λειτουργήσει πραγματικά μια οικογένεια;
4. Ποιος είναι ο ρόλος της αγάπης στην υγιή δόμηση της οικογένειας; Ποιους κινδύνους υπέχει ο εκφυλισμός της σε ένα “προσωπείο αγάπης”;
5. Πώς επιτυγχάνεται η λεγόμενη “τρίτη έξοδος”, η έξοδος - κατά τον ψυχολόγο Ε. Φρομ. - του παιδιού από την αγκαλιά της μητέρας στην υγιή σχέση του μαζί της; Ποιους κινδύνους αντιμετωπίζει αυτή η έξοδος τόσο από την πλευρά των γονέων όσο κι από την πλευρά των παιδιών;
6. Ποια προβλήματα παρουσιάζονται στην πορεία της διαπαιδαγώγησης που συντελείται στο χώρο της οικογένειας; Ποιες είναι οι ευθύνες των γονέων και ποιες οι προϋποθέσεις της επιτυχίας τους;
7. Τι εξαρτήσεις δημιουργούνται - στα πλαίσια μιας οικογένειας - γονιών από παιδιά και αντιστρόφως; Τι προκαλούν αυτές σε κάθε περίπτωση και πώς μπορούν, κατά τη γνώμη σας, να ξεπεραστούν;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Ποιες μορφές μπορεί να λαμβάνει γενικότερα η οικογένεια σήμερα;
2. Τι σημαίνει “αγαπητική συνύπαρξη” των μελών μιας οικογένειας;
3. Γιατί η οικογένεια παραλληλίζεται με εργαστήριο;
4. Γιατί η οικογένεια δεν αποτελεί, για την Εκκλησία, ένα απλό νομικό και βιολογικό γεγονός;

5. Ποιες είναι οι “έξοδοι” για τις οποίες κάνει λόγο ο κοινωνικός ψυχολόγος E. Φρομ;
6. Με ποια μορφή εκδηλώνεται η σχέση εξάρτησης του παιδιού από τον γονέα;
7. Γιατί η συγκρότηση της οικογένειας δεν αποτελεί αυτόματο γεγονός;
8. Ποιο είναι το κεφαλαιώδες θεμέλιο των σχέσεων μεταξύ δύο συζύγων και ποια η ποιο έμπρακτη συνέπειά του;
9. Ποιος είναι ο στόχος της διαπαιδαγώγησης στα πλαίσια της οικογένειας;
10. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ τεκνογονίας και τεκνοτροφίας;
11. Πώς αντιμετωπίζεται από την Εκκλησία η “κτητική αγάπη”;
12. Ποια είναι η κυριότερη αρχή που πρέπει να διέπει τις σχέσεις παιδιών και γονέων πέρα από τη φυσική αγάπη;
13. Τι είναι αυτό το οποίο επιδιώκεται να οικοδομηθεί στην αμοιβαιότητα του σεβασμού μεταξύ γονέων και παιδιών σε μια οικογένεια;
14. Μπορεί η εξάρτηση των συζύγων από τη γέννηση παιδιών να δώσει νόημα στο γάμο τους; Απαντήστε με απόλυτη συντομία.
15. Πώς είναι δυνατό να μη γίνει το παιδί εξάρτημα της γονεϊκής ύπαρξης;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Η τεκνοτροφία έχει, κατά τον άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο, κεφαλαιώδη σημασία έναντι της τεκνογονίας.
 - α. Τι σημαίνει ακριβώς η συγκεκριμένη θέση;
 - β. Ποιες ψευδαισθήσεις δημιουργεί η έμφαση στην βιολογική απλώς απόκτηση παιδιών;
2. Η αγάπη των γονέων προς τα παιδιά τους είναι μέρος μιας ευρύτερης διαπαιδαγώγησης.
 - α. Πώς αυτή μπορεί να ασκηθεί σωστά στα πλαίσια των σχέσεων γονέων και παιδιών;
 - β. Που πρέπει να βασίζεται αυτή η αγαπητική διαπαιδαγώγηση και ποιους στόχους να έχει;
3. Η οικογένεια είναι ένα μοντέλο υγιούς κοινωνικότητας.

- α. Πού πρέπει αυτό το μοντέλο να στηρίζεται;
 - β. Πόσο εύκολο ή δύσκολο είναι να υλοποιηθεί αυτό το μοντέλο και γιατί;
4. “Το ανθρώπινο βρέφος είναι το μόνο του ζωικού βασιλείου το οποίο θηλάζοντας αντικρίζει τη μάνα του κατά πρόσωπο. Τη στιγμή εκείνη, μαζί με το γάλα της μητέρας του, βυζαίνει και ένα από τα σπουδαιότερα μυστικά αυτού του κόσμου: Το μυστικό του να απευθύνεται κανείς στους συνανθρώπους του” (Ο. Κόλλε).
- α. Στην παραπάνω εικόνα πώς λειτουργούν οι δύο θεμελιώδεις άξονες που, κατά την Εκκλησία, δομούν την οικογένεια;
 - β. Πότε νομίζετε ότι αρχίζει η διαπαιδαγώγηση του νέου ανθρώπου;
5. “Τα παιδιά δεν είναι ιδιοκτησία κανενός: Δεν είναι ιδιοκτησία των γονέων τους, ούτε ιδιοκτησία της κοινωνίας. Δεν ανήκουν παρά στη μελλοντική τους ελευθερία” (Μπακούνιν).
- α. Νομίζετε ότι η “κτητική αγάπη” των γονέων και της κοινωνίας προς τα παιδιά τοποθετεί τις μεταξύ τους σχέσεις στη σωστή τους διάσταση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
 - β. Ο υπερβολικός προστατευτισμός έναντι των παιδιών αποτελεί εκδήλωση υγιούς αγάπης ή υποκρύπτει άλλα κίνητρα και ποια;

1.4. Ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου

α) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή απάντηση.

1. Η απόκτηση παιδιών είναι, για την Εκκλησία:
 - α. το γέμισμα μιας άδειας συζυγικής ζωής
 - β. ο φυσικός καρπός της αγάπης των συζύγων
 - γ. η “τρίτη έξοδος”

2. Τα παιδιά για να γίνουν ελεύθερες υπάρξεις πρέπει:

- α. να εγκαταλείψουν τους γονείς τους
 - β. να διδαχθούν την αμοιβαιότητα του σεβασμού και της αγάπης
 - γ. να εκμεταλλευτούν την πείρα των γονέων τους, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να τα υπηρετούν.
3. Ο στόχος των σχέσεων μεταξύ γονέων και παιδιών είναι:
- α. η υποταγή των παιδιών στους γονείς
 - β. η εξυπηρέτηση της καθημερινότητας
 - γ. ο γνήσιος διάλογος μεταξύ τους
4. Η σωστή διαπαιδαγώγηση των παιδιών από τους γονείς αποσκοπεί:
- α. στη διατήρηση της αμοιβαίας εξάρτησης
 - β. στην καλλιέργεια της αμοιβαιότητας του σεβασμού και της αγάπης
 - γ. στην απόδειξη ότι η απόφαση των γονέων να κάνουν παιδιά ήταν η πιο ορθή.

β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης

Να ενώσετε με μια γραμμή τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. (Σε κάθε στοιχείο της στήλης Α αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο της στήλης Β)

A	B
τεκνογονία	διαπαιδαγώγηση
τεκνοτροφία	βιολογική λειτουργία
“κτητική” αγάπη	γονείς και παιδιά
πυρηνική οικογένεια	ευγενές προσώπειο
χαρακτηριστικά Εκκλησίας	ελευθερία και αγάπη
	απρόσωπη μάζα
	συνεταιρισμός συμφερόντων

γ) Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού

Να συμπληρώσετε τα κενά του αποσπάσματος που ακολουθεί, βάζοντας στην κατάλληλη θέση τις παρακάτω λέξεις:

εξάρτηση, πρόσωπο, θεμέλιο, αγάπη, ανάπτυξη, παιδί, νόημα, γέννηση,
καρπός, γάμο

Η μεταξύ των συζύγων είναι το των ενδοοικογενειακών σχέσεων και το καλύτερο παράδειγμα για το Η του παιδιού πρέπει να είναι της συζυγικής αγάπης, κι όχι προσπάθεια να αποκτήσει κανείς στη ζωή του, όταν δεν το βρίσκει στο και στο του συντρόφου του. Αλλιώς δημιουργείται των γονιών από το παιδί και αντίστροφα, που εμποδίζουν την της προσωπικότητας.

δ) Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου “σωστό-λάθος”

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για το σωστό, Λ για το λάθος).

1. Στην οικογένεια ο ένας πρέπει να αντιμετωπίζει τον άλλο ως ιδιοκτησία του. Σ Λ
2. “Τρίτη έξοδος” είναι η απεξάρτηση του παιδιού από τη γονεϊκή ύπαρξη. Σ Λ
3. Ο κίνδυνος της εξάρτησης απειλεί αμφίπλευρα τις σχέσεις γονέων και παιδιών. Σ Λ
4. Η δημιουργία οικογένειας πρέπει να είναι απόφαση επίδειξης προσαρμογής στην κοινωνική αναγκαιότητα. Σ Λ
5. Η οικογένεια είναι εργαστήριο σχέσεων αμοιβαίου σεβασμού και αγάπης. Σ Λ
6. Η οικογένεια καλείται, όπως και η Εκκλησία, να πραγματώσει την αληθινή κοινωνία της ελευθερίας και της αγάπης. Σ Λ
7. Ευρεία ονομάζεται η οικογένεια που περιλαμβάνει γονείς, παιδιά και εγγόνια. Σ Λ

8. Η “κτητική αγάπη” είναι πηγή δεινών για την οικογένεια. Σ Λ

1.5. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ανοικτής απάντησης

Κυκλώστε το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση, αιτιολογώντας με συντομία την απάντησή σας.

1. Η υγιής σχέση μεταξύ δύο συζύγων:
 - α. προϋποθέτει την τεκνογονία
 - β. στηρίζεται στην αμοιβαία αγάπη τους
 - γ. περιορίζεται μόνο στην τεκνοτροφία
2. Ο σεβασμός στη μοναδικότητα του προσώπου
 - α. δημιουργείται με τη χειραφέτηση των νέων από τους γονείς τους
 - β. είναι αποτέλεσμα κάθε μορφής ανθρώπινης συνύπαρξης
 - γ. μπορεί να καλλιεργηθεί σωστά μέσα στην οικογένεια
3. Η διαπαιδαγώγηση του νέου ανθρώπου αποτελεί
 - α. αυτόματη διαδικασία με γνωστά αποτελέσματα
 - β. λειτουργία που επιτυγχάνεται με την παράλληλη ωρίμανση γονέων και παιδιών
 - γ. αναγκαίο αποτέλεσμα της τεκνογονίας

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Μορφές σύγχρονης οικογένειας, παραλλαγές, αποκλίσεις, υποκατάστατα.
Μπορούν να δοθούν εργασίες με βάση τη μελέτη Ι. Μαρκαντώνη, “Μορφές σύγχρονης οικογένειας και οικογενειακή αγωγή”, στο συλλογικό: Ι. Μαρκαντώνη -Α. Β. Ρήγα (επιμ.), *Οικογένεια - Μητρότητα - Αναδοχή. Διεπιστημονική προσέγγιση*, (εκδ. Δ. Μαυρομαμάτη), Αθήνα 1991, 17-88.
2. Διαπαιδαγώγηση: τύποι και σκοποί.
Βλ. την προηγούμενη μελέτη, ιδίως σ. 72-83· επίσης, Μ. Φαράντου, *Δογματικά και Ηθικά Ι*, Αθήνα 1983, 320-325.
3. Τι θέση έχει η οικογένεια στην επί γης παρουσία και διδασκαλία του Ιησού Χριστού; Ανήκε ο Ιησούς σε μια ανθρώπινη οικογένεια και ποια ήταν η

σχέση του με τους γονείς του; Πώς μιλάει ο ίδιος για την οικογένεια, για τα παιδιά κ.ο.κ.;

4. Ανατροφή των παιδιών κατά τις Επιστολές του αποστόλου Παύλου.
5. Να γίνει μια μικρή έρευνα: Πόσο προετοιμασμένοι είναι οι νέοι γονείς, τι βοήθεια λαμβάνουν (από περιβάλλον, ΜΜΕ, ειδικά περιοδικά κ.ά.) για μια ορθή διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους;
6. Με αφορμή κάποιο από τα “reality shows” που προβάλλει κατά κόρον η ελληνική τηλεόραση, να τεθεί ο προβληματισμός για τις συνέπειες ελλιπούς διαπαιδαγώγησης ή εσφαλμένης ανατροφής στην προσωπική και κοινωνική ζωή κάποιων συνανθρώπων μας.
7. “Ο ατομικιστικός ‘πολιτισμός’ μας έχει τις ρίζες του στα σπίτια μας”. Συζητήστε την παραπάνω άποψη σε σχέση με τα θέματα που θίγει η παρούσα Διδακτική Ενότητα.

3. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Η κρίση της σύγχρονης οικογένειας και τα αίτιά της.
Βλ. Μ. Φαράντου, Δογματικά και Ηθικά Ι, Αθήνα 1983, 301-307 και Ι. Μαρκαντώνη, “Μορφές σύγχρονης οικογένειας...”, στο συλλογικό: Ι. Μαρκαντώνη - Α. Β. Ρήγα (επιμ.), Οικογένεια - Μητρότητα - Αναδοχή. Διεπιστημονική προσέγγιση, (εκδ. Δ. Μαυρομμάτη), Αθήνα 1991, ιδίως σ. 43-49.
2. Χριστιανισμός και διαπαιδαγώγηση των παιδιών και των νέων σήμερα: Υφιστάμενες συνθήκες και προκλήσεις. Στόχοι και περιεχόμενο μιας ορθόδοξης διαπαιδαγώγησης στις σύγχρονες κοινωνίες.
Βλ. αδελφής Μαγδαληνής, Σκέψεις για τα παιδιά στην Ορθόδοξη Εκκλησία σήμερα, (Ι. Μονή Ι. Προδρόμου), Έσσεξ (Αγγλίας) 1994, Σ. Κουλόμζιν, Το ορθόδοξο βίωμα και τα παιδιά μας, (“Ακρίτας”), Αθήνα 1995· π. Β. Θερμού, Μαζί με τους γονείς, (“Ακρίτας”), Αθήνα 1994.
3. *Τεκνογονία*: Διαίωνιση του είδους και λύση του δημογραφικού προβλήματος ή έκφραση ζωής και αληθινού πολιτισμού διανθρώπων σχέσεων; Να δοθούν εργασίες στους μαθητές για τα επιμέρους ζητήματα και να επιχειρηθεί μια σύνθεση, εάν αυτή είναι δυνατή.
4. Διαπαιδαγώγηση στον αρχαίο ελληνικό κόσμο και το Χριστιανισμό.

- Βλ. Δ. Κυρτάτα, *Παιδαγωγός: Η ηθική διαπαιδαγώγηση στην ύστερη ελληνική αρχαιότητα*, (εκδ. Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς), Αθήνα 1994.
5. Τεκνογονία: “πολυτεκνία” ή “ευτεκνία”; Πώς μιλούν για το συγκεκριμένο θέμα οι ευχές της Ακολουθίας του Γάμου; Να αναφερθούν οι αντιτιθέμενες απόψεις με τα βασικά τους επιχειρήματα (Οικογενειακός προγραμματισμός: ναι ή όχι κοκ.).
- Βλ. ενδεικτικά τις απόψεις που εκφράζονται στο περιοδικό *Πολύτεκνη Οικογένεια* (της Πανελληνίου Ενώσεως Φίλων Πολυτέκνων) αφ’ ενός και τις θέσεις που διατυπώνονται στο βιβλίο των π. Φ. Φάρου - π. Στ. Κοφινά, *Γονείς και παιδιά*, (“Ακρίτας”), Αθήνα 1993, σ. 17-32 αφ’ ετέρου.